

Nr 37

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående naturvårdsforskningens organisation och statsbidrag till avloppsreningsverk m. m.; given Stockholms slott den 23 februari 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Eric Holmqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag om en samordnad och utbyggd naturvårdsforskning på grundval av 1964 års naturresursutrednings arbete. Området för denna forskning föreslås omfatta naturvården, till vilken även hänförs vatten- och luftvården, samt biociderna. För ledningen av forskningen föreslås att en forskningsnämnd inom naturvårdsverket inrättas den 1 juli 1968. Verkschefen bör bli ordförande i nämnden, som i övrigt till övervägande del bör bestå av forskare. För att bereda forskningsfrågorna föreslås vidare att ett forskningssekretariat inrättas.

Vidare behandlas frågan om att inrätta en särskild beredning på regeringsnivå för frågor på naturvårdsområdet och inom vissa delar av den fysiska samhällsplaneringen. I beredningens uppgifter bör ingå såväl forskningsfrågorna som de praktiskt inriktade frågorna.

För budgetåret 1968/69 föreslås att 7 milj. kr. anvisas till naturvårdsforskning.

Det föreslås också att bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar ändras. Syftet är att stimulera kommunerna att bygga effektivare reningsverk. Statsbidrag bör inte längre utgå till byggande av vattenförsörjningsanläggningar. Stödet bör i stället helt inriktas på att främ-

ja byggande av avloppsreningsverk med långt gående rening. Vidare föreslås att bidrag skall kunna utgå till kostnaderna för restaurering av förorenade vattenområden. Bidragsramen för nya avloppsreningsverk föreslås för nästa budgetår bli 40 milj. kr. Totalt begärs till bidrag till avloppsreningsverk m. m. 84 milj. kr.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 23 februari 1968.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, JOHANSSON, HOLMQVIST, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *naturvårdsforskningens organisation och statsbidrag till avloppsreningsverk m. m.* och anför.

I statsverkspropositionen (bil. 11 s. 179 och 180) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Naturresursforskning och Bidrag till vatten- och avloppsanläggningar för budgetåret 1968/69 beräkna ett anslag av 7 milj. kr. resp. 84 milj. kr. Jag anholder att nu få anmäla dessa frågor.

Inledning

1964 års naturresursutredning¹, som tillsattes med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 april 1964, har avlämnat två betänkanden, nämligen »Miljövårdsforskning I. Forskningsområdet» och »Miljövårdsforskning II. Organisation och resurser» (SOU 1967: 43 och 44).

Efter remiss har yttranden över betänkandena avgetts av vattenöverdomstolen, försvarets forskningsanstalt (FOA), medicinalstyrelsen, giftnämnden, statens strålskyddsinstitut, statens bakteriologiska laboratorium, statens institut för folkhälsan, arbetsmedicinska institutet, sjöfartsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), byggnadsstyrelsen, statens planverk, statskontoret, naturhistoriska riksmuseet, universitetskanslersämbetet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, veterinärstyrelsen, statens naturvårdsverk, fiskeristyrelsen, kommerskollegium, Sveriges geologiska undersökning (SGU), statens vattenfallsverk, statens

¹ Ledamöter generaldirektören Bror Rexed, ordf., leg. läkaren Erik Bolinder, professorn Sven Brohult, direktören Ingmar Eidem, överdirektören Valfrid Paulsson, apotekaren Rune Lönngren och departementsrådet Allan Johansson. Numera avlidne generaldirektören Börje Lundgren var ordf. till maj 1966 och överdirektören Sören Lane ledamot t. o. m. juni 1967.

medicinska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens råd för samhällsforskning, statens råd för atomforskning, forskningsrådets samarbetsdelegation, internationella meteorologiska institutet, styrelsen för skogshögskolan, viltforskningsrådet, statens växtskyddsanstalt, statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för lantbrukshögskolan, statens råd för skogs- och jordbruksforskning, Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, styrelsen för veterinärhögskolan, statens veterinärmedicinska anstalt, statens tekniska forskningsråd, Svenska silikatforskningsinstitutet, statens konsumentråd, korrosionsinstitutet, Vetenskapsakademien, Skogs- och lantbruksakademien, Ingenjörsvetenskapsakademien, livsmedelsstadgokommittén, Sveriges industriförbund, AB Atomenergi, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska jägareförbundet, Vattenvärnet, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen, Svenska vattenkraftföreningen, Fiskefrämjandet, Svenska naturskyddsföreningen och Svenska teknologföreningen.

Skrivelser i ämnet har inkommit från riksantikvarieämbetet, Sveriges ornitologiska förening, Föreningen för vattenhygien, Naturvårdsrådet i Göteborgs och Bohus län och Föreningen för giftfria livsmedel.

Statens naturvårdsverk har i skrivelse den 9 november 1967 föreslagit att bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar ändras.

Efter remiss har yttranden över naturvårdsverkets förslag avgetts av rikskontrollverket, länsstyrelserna i Malmöhus, Västmanlands och Västernorrlands län, 1964 års naturresursutredning, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Vattenvärnet och Föreningen för vattenhygien.

I fråga om flera av utredningens och naturvårdsverkets förslag behövs inte beslut av riksdagen. För överblickens och sammanhangets skull redovisas dock även vissa av dessa förslag.

Naturresursforskningen

Nuvarande ordning

Forskning och undersökningsverksamhet inom naturvårdsområdet (naturresursområdet) — till vilket även hänförs vatten- och luftvårdsområdena — samt rörande kemiska bekämpningsmedels (biociders) verkningar m. m. bedrivs vid ett mycket stort antal institutioner. Förutom vid universiteten och vissa högskolor bedrivs sådan forskning och undersökningsverksamhet vid olika statliga laboratorier. Ett forskningsinstitut drivs gemensamt av staten och industrin.

Luftvårdsforskning förekommer vid universiteten i Uppsala och Stockholm, vid de tekniska högskolorna samt vid skogs- och lantbrukshögskolorna. Vid statens växtskyddsanstalt undersöks luftföroreningarnas inverkan på växtligheten. Vid statens institut för folkhälsan och karolinska institutet bedrivs forskning om luftföroreningarnas medicinska och hygieniska verkningar. Bilavgasproblemet studeras vid ett med statliga medel finansierat laboratorium i anslutning till AB Atomenergis anläggningar i Studsvik. Institutet för vatten- och luftvårdsforskning bedriver forskning om de industriella luftföroreningsproblemen. Vid internationella meteorologiska institutet utförs mätningar av luftens föroreningshalt.

Forskning om olika vattenvårdsproblem förekommer vid universiteten, de tekniska högskolorna samt skogs- och lantbrukshögskolorna. Vid SMHI, fiskeristyrelsens havsfiskelaboratorium samt statens vattenfallsverk bedrivs hydrologisk forskning. Utvecklingsarbete på vatten- och avloppsområdet utförs bl. a. vid AB Atomenergi. De industriella vattenföroreningsfrågorna behandlas vid bl. a. Institutet för vatten- och luftvårdsforskning. Vid statens institut för folkhälsan och statens bakteriologiska laboratorium behandlas vattenfrågorna ur hygienisk synpunkt. Fiskeribakteriologiska problem studeras bl. a. vid fiskeristyrelsens havsfiskelaboratorium i Lysekil och dess sötvattenslaboratorium vid Drottningholm. Statens naturvårdsverks undersökningslaboratorium gör sådana utredningar på vattenvårdsområdet som behövs för verkets löpande verksamhet medan länsstyrelsernas naturvårdsenheter och kommunala organ svarar för undersökningar av de lokala vattenförhållandena.

Också inom naturvårdsområdet i övrigt bedrivs forskning. Markvårdsfrågor behandlas vid universiteten samt lantbruks- och skogshögskolorna. Undersökningar och inventeringar på växt- och djurområdena utförs vid universiteten samt vid naturhistoriska riksmuseet. Vid universiteten bedrivs vidare naturgeografisk forskning. Viltforskning förekommer vid universiteten, skogshögskolan, naturhistoriska riksmuseet och statens veterinärmedicinska anstalt.

Forskning om biocidernas verkningar m. m. bedrivs vid universiteten, de tekniska högskolorna samt skogs-, veterinär- och lantbrukshögskolorna. Mätningar av biocidhalten i naturen utförs vid bl. a. naturhistoriska riksmuseet, statens veterinärmedicinska anstalt och undersökningslaboratoriet vid statens naturvårdsverk. Biocidförekomsten i livsmedel undersöks vid statens institut för folkhälsan och statens växtskyddsanstalt. Biocidundersökningar utförs vidare vid yrkesmedicinska kliniken vid Lunds lasarett.

De institutioner som här nämnts tillhör sex olika departements verksamhetsområden, nämligen försvars-, social-, kommunikations-, finans-, utbildnings- och jordbruksdepartementens.

Resultaten av forskningen och undersökningsverksamheten på förevarande områden utnyttjas av bl. a. ett flertal statliga myndigheter. Främst bland dessa är statens naturvårdsverk och giftnämnden. Även social-, veterinär-,

fiskeri-, lantbruks-, skogs- och domänstyrelserna samt statens planverk representerar avnämaringresserna.

Medel till forskningen och undersökningsverksamheten anvisas över ett flertal statliga anslag och av flera forskningsfonder. Dessa medel uppgår innevarande budgetår till ca 12 milj. kr. Härav utgör 5 milj. kr. ett särskilt anslag för naturresursforskning under nionde huvudtiteln. 1964 års naturresursutredning beslutar om fördelningen av detta anslag. Övriga medel — 7 milj. kr. — tillförs forskningen och undersökningsverksamheten via bl. a. olika statliga forskningsråd och inrättningar samt forskningsfonder såsom riksbankens jubileumsfond, Norrlandsfonden och malmfonden. Utöver nämnda 12 milj. kr. utgår betydande belopp till här avsedd forskning inom ramen för anslagen till universiteten och högskolorna.

Utredningen

Utredningen framhåller att den som underlag för sina ställningstaganden behövt uppgifter om praktiska problem och forskningsfrågor på naturresursområdet. För att samla in och sammanställa detta material anlätade utredningen ett stort antal experter och fann materialet så värdefullt att den redovisat det i ett särskilt betänkande (Miljövärdhetsforskning I. Forskningsområdet). Utredningen framhåller att den utan att ta ställning till varje enskildhet i det omfattande materialet godtar huvuddragen i experternas bedömningar. Utvecklingen i framtiden kan emellertid, understryker utredningen, skjuta andra problem i förgrunden än dem som behandlats i betänkandet och därmed ändra frågeställningarnas aktualitet. En fortlöpande omprövning av dessa måste därför ske. Materialsammanställningen bör dock enligt utredningen tjäna som underlag för planeringen av forskningen under den närmaste framtiden.

Forskningsområdet

Forskningsområdets avgränsning. Problemen i samband med naturresursernas bevarande och utnyttjande spänner över ett stort område. Utredningen anser det därför nödvändigt att avgränsa det forskningsområde den avser behandla. Utredningen tar växel-spelet mellan människan och hennes naturmiljö till utgångspunkt för denna avgränsning.

Genom att utnyttja naturresurserna påverkar och omvandlar människan sin omgivning men samtidigt återverkar miljöförändringarna på människan själv. Från människans synvinkel är det enligt utredningen väsentligt att klarlägga denna återverkan och att finna metoder att avlägsna eller motverka de negativa effekterna av miljöförändringarna.

Sådan naturresursforskning, som är inriktad på det kommersiella utbytet av naturresursernas utnyttjande, kan enligt utredningen med nämnda ut-

gångspunkt anses falla utanför forskningsområdet. Forskning rörande den tekniska och ekonomiska sidan av utvinningen av t. ex. malm eller andra icke förnyelsebara naturresurser hör således inte till forskningsområdet. Produktionsinriktad forskning på jord- och skogsbrukets samt yrkesfiskets områden liksom forskning rörande utnyttjandet av förnyelsebara naturresurser i ekonomiskt syfte räknar utredningen inte heller dit. Detsamma gäller användningen av vattenkraft eller andra s. k. flödesresurser för energiändamål. Utredningen framhåller att dessa forskningsinriktningar självfallet har stora kontaktytor med naturresursforskningen. Väsentliga delar av det svenska landskapet får sin prägel av jordbruk och skogsbruk, vilkas utformning därmed blir en miljövårdsfråga av högsta rang. Forskning rörande den lämpliga användningen av bekämpningsmedel, valet av sådana och inverkan av olika slags gödsling kan bidra till att undvika miljövårdsproblem. Sådan forskning bör dock enligt utredningens mening i huvudsak bedrivas inom jordbruksforskningens och den skogliga forskningens ram.

De industriella processernas utformning påverkar i hög grad bl. a. de industriella utsläppen och inverkar därmed på miljövårdsfrågorna. Det är därför enligt utredningen angeläget, att miljövårdsaspekterna i växande omfattning beaktas också inom den tekniska forskningens ram.

Den på miljövård inriktade tekniska forskningens måste emellertid i de flesta fall bedrivas som en integrerad del av processtekniskt utvecklingsarbete. Denna forskning är i regel så kostnadskrävande, att dess finansieringsfråga kan lösas endast om forskningsresultaten kan bedömas bli kommersiellt utnyttjade. Detta slag av forskning är därför en uppgift för i första hand industrin.

Naturresursforskningen kommer enligt utredningen att i väsentlig utsträckning ha en biologisk, särskilt ekologisk inriktning. Enligt utredningens uppfattning bör därför forskning rörande den arkitektoniska eller sociala miljö, som staden och övriga samhällsbildningar utgör, inte anses tillhöra forskningsområdet. Till detta bör dock höra forskning rörande olika slag av föroreningar i och från samhällena.

Utredningen har inte behandlat forskning rörande radioaktiv strålning och buller. Den framhåller dock, att både radiakområdet och bullerområdet får anses vara delar av naturresursområdet i vid mening. Vad gäller radioaktiv strålning framhåller utredningen att inom detta område pågår en omfattande forskning. Frågan huruvida forskning rörande buller skall hänföras till naturresursforskning och ingå i den föreslagna forskningsorganisationens uppgifter bör enligt utredningen tas upp i samband med att en statlig myndighet ges det administrativa ansvaret för åtgärder mot buller.

Naturresursforskningen bör enligt utredningen omfatta problem som avser förlust av naturkapital. Den bör också ta upp frågor som avser en ökning av naturkapitalet. Den medicinska forskningen utgör en betydelsefull del av forskningen rörande människan och hennes omgivning. Framför allt

gäller det här den del av den medicinska forskningen som syftar till att kartlägga effekter av olika miljöfaktorer på människan, i första hand omgivningshygien och toxikologi.

Den allmänna målsättningen för naturresursforskningen bör enligt utredningen vara att klarlägga tillvägagångssätten för att behålla eller skapa en för människan livsvänlig naturmiljö.

Den med tillsynen förenade undersökningsverksamheten på föroreningsområdet bör enligt utredningen inte falla inom forskningsområdet utan tillhöra det administrativa ansvarsområdet. Den livsmedelshygieniska rutinkontrollen åvilar särskilda samhällsorgan och betraktas inte heller av utredningen som naturresursforskning.

God hushållning med naturvärdena och bekämpande av föroreningarna i naturen i vid bemärkelse betecknar utredningen som vård av den yttre miljön eller av naturmiljön. Som konsekvens härav kallar utredningen den forskning utredningen har att framlägga förslag om för *miljövårdsforskning*. Denna innefattar enligt utredningen luftvårds-, vattenvårds- och övrig naturvårdsforskning samt biocidforskning.

I det följande redovisas en kort sammanfattning av den materialsammansättning om de olika forskningsområdena, som gjorts av utredningens experter.

Luftvårdsforskning. Luftföroreningar kan definieras som ämnen, vilka tillförs atmosfären genom människans verksamhet och som är så talrika och har sådan varaktighet att de innebär risk för människornas hälsa, välbefinnande och trivsel. De kan också vålla skador på djur, växter och material och skapa förändringar i väderlek och klimat.

Den fortgående urbaniseringen och stigande energiförbrukningen är de främsta orsakerna till de ökade luftföroreningsproblemen i Sverige. Under de senaste 30 åren har befolkningen i tätorterna ökat med en miljon människor, vilket innebär att 73 % av Sveriges invånare i dag bor i tätorter. År 1975 beräknas siffran ha stigit till 80 %. Energiförbrukningen har ökat från 160 miljarder Mcal¹ år 1955 till 280 miljarder Mcal år 1965.

Merparten av luftföroreningarna härrör från industrier, uppvärmningsanläggningar, motorfordon och anläggningar inom jordbruket samt från anläggningar för kraftalstring och förbränning av sopor och annat avfall.

De luftföroreningar som kommer från industrin är av skilda slag. Med hänsyn till verkningarna har de indelats i stoft, frätande och giftiga gaser samt illaluktande ämnen. Stoftutsläppen, som överstiger mer än 200 000 ton per år, kommer framför allt från den metallurgiska industrin samt från cement- och stenindustrin.

Utsläpp av frätande och giftiga klor-, fluor-, kväve- och svavelhaltiga gaser sker framför allt från den kemiska industrin. Stora svaveldioxidutsläpp

¹ 1 Mcal = 1 miljon kalorier.

sker emellertid också från industrier med stor förbrukning av eldningsolja samt från sulfittcellulosafabriker med luftförbränning. Totalt överstiger industrins årliga svaveldioxidutsläpp 300 000 ton.

Illaluktande ämnen är nära förknippade med livsmedels- och sulfatcellulosaindustrin. Under senare år har dock luktreducerande metoder börjat användas i större utsträckning. Goda möjligheter finns att i samband med utbyggnaden och koncentrationen av sulfatcellulosaindustrin avsevärt minska luktolägenheterna.

Läget i fråga om luftföroreningar har förbättrats trots den ökade produktionsvolymen inom industrin. Utsläppen per ton produkt har kraftigt minskat inom de flesta industrityper. Ofta har också den totala utsläppsmängden minskat trots en kraftigt ökad produktion.

Föroreningarna från uppvärmningsanläggningar har emellertid tilltagit genom den ökade användningen av eldningsolja. År 1963 användes olja vid uppvärmningen av 79 % av alla lokaler. År 1970 beräknas motsvarande procentsiffra vara 89 och år 1975 95. Huvuddelen av svavlet i oljan omvandlas vid förbränningen till svaveldioxid. Det årliga utsläppet av svaveldioxid i samband med uppvärmning av lokaler uppskattas till 150 000 ton. På grund av ofullständig förbränning bildas dessutom kolväten och sotpartiklar. Det årliga sotutsläppet beräknas till 10 000—15 000 ton. Den pågående utbyggnaden av kommunala fjärrvärmeverk med kombinerad el- och värmeproduktion bör kunna leda till förbättringar ur luftvårdssynpunkt.

Motorfordonens förorening av luften är betydande. Avgaserna från ett bensindrivet fordon innehåller 150—200 olika ämnen, av vilka endast en mindre del hittills identifierats. De ämnen, som uppmärksammats mest är koloxid, kolväten, nitroäsa gaser och blyföreningar. Det årliga utsläppet av dessa ämnen via avgaserna uppskattas för Sveriges del till en miljon, 100 000, 30 000 resp. 2 000 ton. Föroreningshalten är olika för olika fordonstyper och varierar dessutom med körförhållandena. Koloxidutsläppet per km är sålunda dubbelt så stort vid en medelhastighet av 15 km/tim. som vid 40 km/tim. Mycket talar för att bilavgasproblemet kommer att ytterligare förvärras. Bilparken växer nämligen för varje år och föroreningsnivån i de större städerna kan väntas öka ännu snabbare då flera bilar inte bara betyder flera föroreningskällor utan också en ökad benägenhet för trafikstockningar med åtföljande lägre hastigheter.

Mängden sopor per person och år ökar kraftigt. Allt större del av avfallet förstörs genom förbränning. Rökgaserna från sopförbränningsanläggningarna blir samtidigt mer och mer frätande genom den ökade förbrukningen av plast, vilken innehåller bl. a. klor.

Luftföroreningarna vållar skador av olika slag. För människan är det luftföroreningarnas långtidsverkningar som är den allvarligaste risken. Risker föreligger bl. a. för sjukdomar i de övre luftvägarna. Även djur och växter skadas liksom olika slag av material. Metaller rostar, textilier, läder

och papper blir sköra och missfärgade, gummi spricker sönder och förlorar sin elasticitet, glas etsas och byggnader vittrar sönder. Dessa skador medför stora kostnader i fråga om underhåll och reparationer. Kostnaderna enbart för materiel som förstörts genom luftföroreningar uppskattas i Sverige till 200 milj. kr. per år.

Även om luftföroreningssituationen i Sverige är bättre än på många håll utomlands är den inte tillfredsställande. Luftvårdsarbetet måste därför inriktas på att förhindra vidare nedsmutsning av luften så långt detta är tekniskt och ekonomiskt möjligt.

Om luftvårdsarbetet skall bli framgångsrikt, krävs ökade kunskaper om luftföroreningarna. Vetskap måste erhållas om vilka kvalitativa och kvantitativa verkningar luftföroreningarna har och hur de bäst kan förebyggas och hållas under kontroll. Såväl grund- som målforskning behövs således. På metodforskningsområdet gäller det framför allt att utveckla olika mätmetoder. Luftföroreningarnas omfattning och koncentration måste bestämmas genom såväl regionala som lokala mätningar och sambandet mellan meteorologi och luftföroreningarnas spridning klarläggas.

Studier av olika luftföroreningars effekter på människor och djur är av stor betydelse för att klarlägga risken för skadeverkningar. Bl. a. måste olika risknivåer fastställas. På materialområdet kan stora besparingar göras om skadeverkningarna nedbringas. Effektivare och billigare skyddsåtgärder behövs. Statliga insatser krävs framför allt för den grundläggande forskningen. Detta gäller också i fråga om arbetet med att få fram luftvårdsvänliga produktionsmetoder och effektiva reningsmetoder för utsläpp. Staten och industrin måste på dessa områden samordna sitt forskningsarbete.

Jämte kontroll av utsläppen är olika former av fysisk samhällsplanering den mest verksamma metoden att motverka luftföroreningar. Såväl lagstiftningen som olika planeringsfrågor och planeringsinstrument bör bli föremål för utvecklingsarbete.

Vattenvårdsforskning. Vattenvårdens huvudsyfte är att säkerställa tillgången på det vatten, som behövs för människornas uppehälle och välbefinnande. Även om Sverige är rikt på sjöar och vattendrag har det hårda utnyttjandet av vattnet lett till skadeverkningar, som kan medföra risk för bristsituationer i framtiden om inte motåtgärder sätts in i tid. Många intressen konkurrerar om vattnet. Detta gäller framför allt i tätbefolkade områden där tillgångarna är begränsade men behoven störst.

Behovet av vatten för den svenska vattenförsörjningen har ökat snabbt och väntas stiga ytterligare från nuvarande 5 miljarder m³/år till 7 miljarder m³/år år 1980. Av den nuvarande vattenförbrukningen i städerna hänförs sig 57 % till hushållen och 20 % till industrin. Inom industrin, där användningen av vatten ökat betydligt snabbare än i hushållen, svarar cellulosa- och

pappersindustrin för 80 % av förbrukningen. Det ökade vattenbehovet ställer stora krav på planeringen av utnyttjandet av vattentillgångarna. Ett alternativ till överföring av vatten från en långt bort belägen vattentäkt kan i framtiden bli att avsalta havsvatten.

Insjöar, vattendrag och kustområden används också som mottagare av avloppsvatten. Härigenom tillförs de olika slag av föroreningar. Dessa kan indelas i fasta föroreningar, löst organisk substans, växtnäringsämnen, olja, sjukdomsalstrare, olika skadliga ämnen samt varmvattenutsläpp från värmekraftverk. Skogsindustrin släpper ut den största mängden fasta föroreningar (fiber, bark m. m.). Dessa uppgår till omkring 200 000 ton per år.

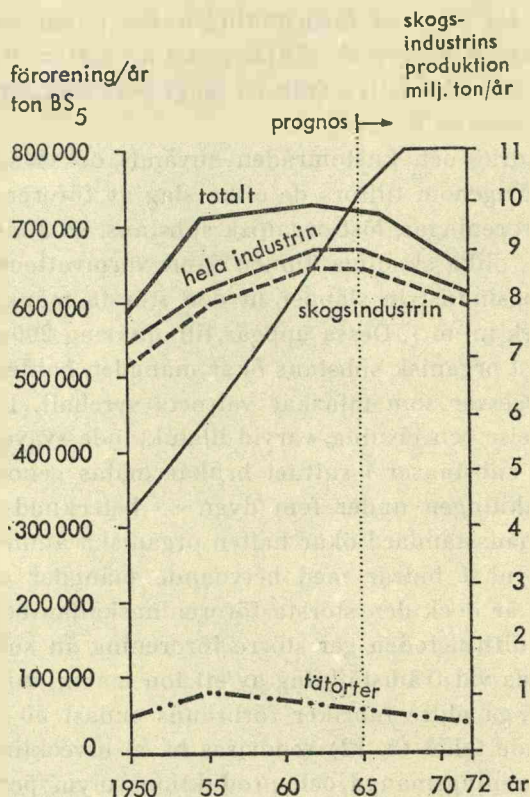
Tillförsel av löst organisk substans ökar mängden bakterier i vattnet, vilket leder till processer som minskar vattnets syrehalt. I värsta fall uppkommer förruttelse och jäsning, varvid illaluktande svavelväte bildas. Halten av organiska substanser i vattnet brukar mätas genom att den biokemiska syreförbrukningen under fem dygn — betecknad BS_5 — bestäms. Med stigande levnadsstandard ökar halten organiska ämnen markant. Hus hållen och jordbruket bidrar med betydande mängder organiska föroreningar. Industrin är dock den största föroreningskällan och då i synnerhet skogsindustrin. Sulfitmetoden ger större förorening än sulfatmetoden. Sulfitlut, som används vid framställning av ett ton massa, innehåller 200—500 kg BS_5 och i många äldre fabriker förbränns endast 50—70 % av denna substans. I följande tablå (s. 12) redovisas bl. a. utvecklingen inom skogsindustrin av föroreningsmängd och produktionsvolym per år samt mängden förorening per år för tätorterna.

De senaste åren har utsläpp av växtnäringsämnen, främst fosfor- och kväveföreningar, ökat starkt. Sålunda har den tilltagande användningen av syntetiska tvättmedel lett till att fosforhalten i kommunalt avloppsvatten mer än fördubblats under det senaste decenniet. Växtnäringsämnena ökar tillväxten av alger. När algerna dör åtgår syre för att bryta ner den organiska substansen.

Olja, som i större mängd kommit ut på fria vattenytor, kan medföra nedsmutsning av stränder och skada växt- och djurliv inom stora områden.

Utsläpp av giftiga ämnen i vattnet medför att den biologiska aktiviteten hämmas eller upphör. Svåra skadeverkningar kan uppkomma genom fortgående tillförsel även i små mängder av giftämnena. Även om koncentrationen av dessa ämnen i vattnet är ringa kan de anrikas genom att de organismer, som tar upp ämnena, inte förmår utsöndra dem. De byggs då in i vävnaderna och förs i allt starkare koncentration upp genom näringskedjorna. Som exempel på sådana giftämnena kan nämnas koppar, zink, bly, nickel och kvicksilver.

Vattenföroreningarna måste motverkas genom att olika åtgärder för att rena avloppsvattnet vidtas. Vilken reningsgrad som behövs beror bl. a. på användningen av det vattenområde, som skall ta emot avloppsvattnet, trans-

port- och självreningsförmågan hos vattnet inom området samt mängden och arten av förorenande ämnen i avloppsvattnet. De vanligaste metoderna för rening av kommunalt avloppsvatten är mekanisk, biologisk och kemisk rening samt markinfiltration.

Investeringarna i kommunala reningsverk har successivt ökat och uppgår nu till omkring 200 milj. kr. per år. Av Sveriges 1 800 tätorter med minst 200 invånare hade den 1 januari 1966 omkring 1 000 mekanisk rening och 550 biologisk rening medan drygt 200 inte hade någon rening alls. Detta innebär att av tätorternas sammanlagt 6 milj. invånare var 35 % anslutna till mekanisk rening och 35 % till biologisk rening medan resterande 30 % inte var anslutna till något slag av reningsverk.

Även inom industrin har mycket gjorts för att motverka vattenförorening. I många fall har dock verkningarna av vidtagna vattenvårdsåtgärder utblivit genom att produktionen samtidigt ökat, vilket medfört att även föroreningsutsläppen blivit större.

Trots de avsevärda insatser som under senare år gjorts för att motverka vattenföroreningarna är situationen på vattenvårdens område i dag allvarligare än för tio år sedan.

Med ökad efterfrågan på vatten följer en skärpt konkurrens om vattentillgångarna. Avvägningen får då göras mot bakgrund av alla de anspråk som ställs på vattenområdet. Utgångspunkten bör vara att vattnet inte får förorenas i onödan. Detta innebär bl. a. att alla de åtgärder som är möjliga skall vidtas för att innehålla eller avskilja föroreningar. Vidare behövs en planering av vattentillgångarnas utnyttjande för de olika anspråk som finns eller kan väntas uppkomma. Planeringsarbetet måste kompletteras med forskning och fortlöpande undersökningar. Grundvattenförhållandena bör bli föremål för forsknings- och undersökningsverksamhet liksom avloppsvattnet från industri och bostadsbebyggelse. Hur de ändrade brukningsmetoderna inom jord- och skogsbruk påverkar yt- och grundvattenförhållandena bör också undersökas. Forskning behövs för att klarlägga hur förstörda vattenområden skall kunna återställas.

Förstöring av fiskstammarna sker dels genom att fisken genom upplagring av giftiga föroreningar blir otjänlig som föda, dels genom att föroreningarna rubbar den biologiska balansen vilket medför att vissa fiskarter försvinner och andra utvecklas. Också regleringar och förändringar av vattenståndet i form av sjösänkningar, flottning, dammar för kraftverksändamål osv. bidrar till förstöringen.

Fiskevården syftar till att genom biotopförbättringar skapa bättre betingelser för fisken och till att gynna vissa eftertraktade fiskarter på mindre önskvärda arters bekostnad.

Fisket i vårt land genomgår en strukturförändring. Yrkesfisket minskar medan fritidsfisket ökar. Under de senaste tio åren har antalet yrkesfiskare minskat med 29 % och binäringsfiskarna med 11 %. Av befolkningen i de större tätorterna har drygt en miljon bedrivit fritidsfiske minst en gång under det senaste året.

En ökad kännedom om fiskarternas ekologi är önskvärd. Forskning behövs särskilt rörande kräfta, laxfisk och ål. Vidare behövs forskning om föroreningarnas och vattenregleringarnas följder för fisket samt fisktoxikologisk och fiskpatologisk forskning.

Det har länge ansetts att kustvattnen har mycket stor förmåga att mota avloppsvatten. Under senare tid har det dock blivit uppenbart, att vattenföroreningarna orsakat skador också på flera kustavsnitt. Dessa skador tilltar i omfattning. Därför är ökad forskning för att klarlägga och komma till rätta med dessa problem nödvändig.

Kustvattnet påverkas av det utgående kylvattnet från värmekraftverken. Flertalet av dessa kraftverk kommer sannolikt att förläggas till kusterna. Utsläpp av radioaktiva avfallsprodukter är ett annat problem, som sammanhänger med värmekraftverken. Röttslam, som är en restprodukt från reningsverken, tippas nu i stor utsträckning i havet. De biologiska konsekven-

serna av den förorening av havet som därigenom uppkommer är inte kända. Forskning behövs också kring dessa problem.

Östersjöns utnyttjande som mottagare (recipient) av föroreningar har likheter med utnyttjandet av våra stora inlandssjöar för samma ändamål. Av stort intresse är att veta, om Östersjön kommer att undergå samma förändring som många inlandssjöar gjort. Vattnets genomsnittliga uppehållstid i Östersjön kan uppskattas till omkring 30 år. Ytvattnet uppehåller sig sannolikt hälften av denna tid, medan bottenvattnet uppehåller sig betydligt längre än 30 år. Vattnet i Östersjöns djupbäcken anses vara mer eller mindre stationärt. Organiskt material, som avlagrats i dessa bäcken förbrukar lätt vattnets syreförråd, varvid svavelväte kan bildas. Syrehalten i ytvattnet har inte förändrats under hela 1900-talet medan den på ett djup av 75—150 m minskat till hälften under de senaste 20 åren.

Förhållandena i Öresund präglas av den kraftiga expansionen på såväl den svenska som den danska sidan, vilken medfört stora problem i fråga om avloppsutsläpp. Öresund utgör recipient för avloppsvatten från två miljoner människor. Räknat på hela denna befolkning var år 1964 på danska och svenska sidan 15 % resp. 12 % anslutna till reningsverk med biologisk rening, 20 % resp. 1 % till reningsverk med mekanisk rening medan från 41 % resp. 11 % avloppsvattnet släpptes ut obehandlat.

På västkusten är de största vattenföroreningsproblemen koncentrerade till Idefjorden, Gullmarsfjorden, Askeröfjorden, Göta älvs mynning och Kungsbackafjorden.

Kraftigt ökade forskningsinsatser i fråga om kustvatten och innanhav är nödvändiga.

Övrig naturvårdsforskning. Flertalet jordar har efter en långvarig utveckling kommit i jämvikt med sådana miljöfaktorer som det fysikaliska och kemiska klimatet, mark- och grundvattenhydrologiska förhållanden, vegetationstäckets och faunans art och sammansättning osv. I sin strävan att utnyttja de förnyelsebara naturresurserna har emellertid människan ingripit i och ändrat ett flertal av de faktorer som styr de dynamiska jämvikterna. Nya jämviktsvillkor har därvid uppstått. Dessa kan medföra långsamma eller drastiska förändringar av miljöbetingelserna ibland med oanad räckvidd. Sålunda kan vattenregleringar, åkermarkens och skogsmarkens avdikning samt större kalavverkningar leda till svåra störningar i grundvattnets kvalitet. Användning av konstgödsel inom jord- och skogsbruk kan leda till ökad halt av näringsämnen i sjöar och vattendrag. Vatten, koldioxid, salter och växtnäringsämnen tillförs kontinuerligt marken på olika vägar och bortförs lika kontinuerligt därifrån. I ett naturligt tillstånd hos marken råder balans mellan det som tillkommer och det som försvinner. Om balansen sätts ur funktion måste den återställas genom att det som fattas tillförs. Om brist uppkommer på t. ex. växtnäringsämnen kan balansen återställas genom gödsling. I annat fall utarmas marken.

Under senare tid har uppmärksammats att en utarmning av marken kan ske genom en försurning av nederbörden. Denna försurning förorsakas genom utsläpp i luften av svaveldioxid från industrier och samhällen. Över Sverige torde falla omkring en milj. ton svavelsyra per år. Den försurade nederbörden kan leda till genomgripande förändringar i marken.

Nedbrytningen av organisk substans i marken är ett led i uppbyggnaden och utformningen av jordmånen. Denna nedbrytning är helt betingad av mikrofaunan och mikrofloran i marken. De processer, genom vilka näringsämnen frigörs för att kunna tas upp av högre växter, är i regel kombinerade med nedbrytning av det organiska materialet i naturen. Omkring 15 miljarder ton växtmaterial bryts årligen ned genom mikroorganismernas försorg.

Mikroorganismerna anpassar sig i stor utsträckning till olika typer av avfallsprodukter. Det torde dock dröja avsevärd tid, innan anpassning sker till material som tidigare aldrig förekommit i naturen, såsom plast och syntetiska tvättmedel. Det är därför av största vikt att finna metoder för att bryta ned dessa nya material.

Sveriges landyta är praktiskt taget helt klädd med vegetation. Förändringar i vegetationen äger ständigt rum. För marken och djurvärlden utgör vegetationen inte enbart en produktionskälla för organisk substans. Om marken brukas alltför hårt — t. ex. genom betesdrift — kan växttäckets och därmed själva produktionsapparaten skadas. Detta sker också bl. a. vid kalhyggen och skogsbrand, då vegetationen helt eller delvis förintas. Så länge det finns organisk substans i tillräcklig mängd är jordmånen emellertid tämligen motståndskraftig mot sönderbrytande krafter.

Ända in på 1900-talet utnyttjades marken nästan uteslutande som en förnyelsebar naturresurs inom skogs- och jordbruk. De arealer, som utnyttjades för industrier, samhällen och samfärdsel, var relativt begränsade. Tiden efter andra världskriget har dock inneburit ett väsentligt annorlunda utnyttjande av marken. Arealen jordbruksmark minskar starkt. I dag uppgår den till 7 % av landets yta men kan år 1980 väntas ha reducerats till 4—5 %. Den totala tätortsarealen utgjorde år 1960 0,7 % av landets yta. För år 1980 uppskattas den till 2 %. Därmed kommer 560 000 ha att ha övergått till tätortsmark under nämnda 20-årsperiod. Därtill kommer den mark, som används för vägar o. dyl. Konkurrenten om marken gör det nödvändigt att planera markens användning. Landskapets naturliga förutsättningar, särskilt de hydrologiska och geologiska, bör bli utgångspunkt för denna planering.

Även om de svenska jordarternas egenskaper i stora drag är kända finns det avsevärda luckor i kunskapen om dem. En allsidig och systematisk inventering av jordarternas kemiska och biologiska egenskaper i relation till vegetationens sammansättning behövs. Vidare är det angeläget att det sker systematiska studier av jordarternas förändringar och av mikroorganismernas antal och typ till följd av mänskliga ingrepp. Studier behövs

också av de markbiologiska förhållandena samt följderna av skogsgödsling och andra ingrepp. Även speciella markvårdsproblem — t. ex. biologisk nedbrytning och grundvattenförhållanden — bör bli föremål för närmare studium liksom användningen av jordbruksjord som läggs ned.

Tillämpningen av naturvårdslagen kräver ett omfattande inventeringsarbete som underlag för de bedömningar som de administrativa instanserna skall göra. Inventeringarna bör omfatta såväl kulturella som naturgeografiska, botaniska och geologiska objekt. Det insamlade materialet måste bearbetas för att kunna ligga till grund för en bedömning av objektens värde från ekonomiska, kulturella, sociala och naturvetenskapliga synpunkter. Sedan en sådan bedömning gjorts kan naturvårdsplaner göras upp. Dessa planer bör ange vilka områden som bör säkerställas för naturvårdsändamål och hur de bör vårdas. Planeringen bör även omfatta sådana områden, som är lämpliga för fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv.

Naturvården i Sverige står i många avseenden inför sin egentliga uppbyggnad. Tidigare har naturvårdsarbetet skötts av frivilliga krafter men nu har samhället tagit på sig ansvaret. Arbetsuppgifterna kommer att öka kraftigt. Ett allt intensivare utnyttjande av våra naturtillgångar kommer troligen att ske. Samtidigt fortsätter urbaniseringen i ökat tempo, vilket leder till en koncentration av avfallet och föroreningarna. Behovet av områden för fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv kommer att öka. Naturvårdsarbetet måste därför ta stor hänsyn till behovet av områden för rekreation.

Den naturvetenskapligt orienterade ekologiska forskningen arbetar med samspelet mellan olika faktorer i naturen. Denna forskning bör bilda underlaget för det praktiska handlandet inom naturvården. Ökade resurser för denna forskningsinriktning behövs därför.

Viltvården måste liksom markvården grundas på de uppgifter om förhållandena i markerna som kommer fram genom olika inventeringar. Med vissa års mellanrum bör viltstammarnas storlek uppskattas för att de årliga variationerna skall kunna klarläggas. Det behövs vidare regelbundna undersökningar av de viktiga förutsättningar för viltet som tillgången på betesmark och intrång av skadegörande viltslag utgör. Dessa undersökningar bör ligga till grund för bl. a. planeringen av avskjutningen. Vid viltforskningens dimensionering måste hänsyn tas till såväl viltets ekonomiska värde som till dess allmänna betydelse för ett levande landskap. Viltet måste betraktas som en del av naturen, som människan i stor utsträckning övertagit ansvaret för.

Biocidforskning. Olika kemiska medel, som antingen är naturliga eller konstgjorda, används med framgång i kampen mot olika skadegörare. Dessa medel brukar kallas bekämpningsmedel eller biocider.

Biociderna kan förekomma som fasta partiklar, vätskor eller gasformiga ämnen. Om den kemiska sammansättningen tas till utgångspunkt för grup-

peringen kan följande viktiga grupper av biocider urskiljas, nämligen klorerade kolväten, organiska fosforföreningar och kvicksilverföreningar. Den vanligaste indelningen baserar sig dock på de skadegörare, som medlen riktar sig mot. Insekticider används mot insekter, herbicider mot ogräs, fungicider mot svampar och rodenticider mot gnagare.

Ett mycket stort antal kemiska föreningar används som biocider. I Sverige finns f. n. ca 100 sådana tillåtna föreningar. Antalet preparat i handeln uppgår dock till ca 750. Användningen av biocider har under senare år ökat kraftigt. För användning inom jordbruk, trädgårdsskötsel och skogsbruk såldes i Sverige år 1964 ca 2 400 ton. Förutom inom jord- och skogsbruk används biocider vid bekämpning av bl. a. råttor och vildkaniner. Biociderna spelar också en stor roll vid bekämpandet av olika sjukdomar, bl. a. malaria. Även inom industrin används biocider.

Rester av biocider upplagras såväl hos människor och djur som i livsmedel och vatten. Rester av vissa biocider kan övergå från moder till foster.

Vatten kan förorenas av biocider. Biociderna tas upp av fiskarna och anrikas i deras organ. När människan äter fisken överförs biocidresterna till henne. Det är särskilt kvicksilvret i fisk som har uppmärksamats i detta sammanhang.

Biociderna kan nå människan även på andra vägar än via näringskedjorna. Vid flygbesprutning med biocider kan sålunda en överföring till människan ske via luftströmmarna. Även genom avdunstning från marken kan biocidrester spridas.

De biocider som tillförs marken försvinner som regel efter viss tid. En del biocidrester stannar dock kvar. Dessa kan ha betydelse för jordbruket då de ger ett fortsatt skydd mot skadegörare. Ny biocidtillförsel blir då onödig. Det kan emellertid också inträffa att biocidresterna vållar skador på växterna.

Den omfattande användningen av biocider har lett till att praktiskt taget alla levande organismer på den nordamerikanska kontinenten har upplagrat klorerade kolväten i sina vävnader. Detta gäller även organismer i trakter, där biocider inte används. I Sverige är det framför allt kvicksilvrets upplagring i olika fisk- och fågelarter som uppmärksamats. Enligt statens institutet för folkhälsan bör kvicksilverhalten hos fisk som skall användas som föda inte överstiga 1 mg/kg. På flera håll i landet har dock högre kvicksilvervärden uppmätts. Även klorerade kolväten förekommer hos fisk. Bland fåglar är det framför allt rovfåglar och frätande fåglar som uppvisar höga kvicksilvermängder. Allt tyder på att fåglarna tillförts kvicksilvret genom utsäde som betats med alkylkviksilver.

Under år 1964 betades utsädet med alkylkviksilver i full omfattning. År 1965 begränsades betningen genom s. k. anpassad betning. Från år 1966 totalförbjöds användningen av alkylkviksilverhaltiga betningsmedel. Effekten av detta förbud har studerats på statens veterinärmedicinska anstalt.

En jämförelse har gjorts av kvicksilvernivåerna hos ringduvor före och efter förbudet. Resultaten, som visserligen är preliminära, visar att den genomsnittliga kvicksilverbelastningen hos ringduvor sjunkit avsevärt, sedan inskränkningarna i användningen av alkyלקvicksilverhaltiga betningsmedel genomfördes.

De skadegörare, mot vilka biociderna sätts in, blir ofta resistent mot bekämpningsmedlen, som i stället angriper skadegörarnas fiender. Härigenom rubbas den naturliga mekanism som normalt håller skadegöraren under kontroll.

De risker, som är förknippade med biocidanvändningen, gör det nödvändigt att användningen regleras av samhället. Det gäller nämligen att skapa ett skydd för både människan och miljön. De åtgärder som vidtas från samhällets sida måste baseras på ett tillförlitligt vetenskapligt underlag. Forskning om biocidernas verkningar m. m. är därför nödvändig.

FAO (Food and Agriculture Organization) och WHO (World Health Organization) har tillsatt specialkommittéer för att utarbeta normer för högsta tolerabla mängd biocider i födoämnen. Sverige deltar i detta arbete.

Det behövs en rutinmässig kontroll av livsmedel, så att varor som innehåller för höga biocidhalter snabbt kan förbjudas. Det är också av stort intresse att förekomsten av biocider i hela vår miljö klarläggs och att utvecklingen på området noga följs. Samhället måste göra en avvägning mellan fördelarna och riskerna med biocidanvändningen. Hänsyn måste också tas till de internationella förhållandena. Vissa biocider sprids nämligen globalt. Vad enstaka nationer företar sig berör redan stora delar av jordklotet. Problemet är därför internationellt.

Kunskaperna rörande biocidernas toxikologi är bristfälliga, framför allt beträffande långtidsverkningarna. Denna forskning bör intensifieras. Arbetet är emellertid mycket kostnadskrävande och bör därför samordnas internationellt. För att klarlägga förekomsten av biocider i vår omgivning behövs undersökningar av bl. a. luft, vatten och levande organismer. Undersökningar som avser förekomsten av kvicksilver och klorerade kolväten har högsta angelägenhetsgrad. Vidare behövs undersökningar om biocidernas transport och anrikning i näringskedjorna.

Forskning som syftar till att få fram t. ex. växtsorter som är motståndskraftiga mot skadegörare bör stödjas. I den mån sådana sorter kan utvecklas minskar behovet av bekämpningsmedel. Att utarbeta riskfriare bekämpningsmetoder är vidare en angelägen uppgift för forskningen.

Medicinsk miljövärdhetsforskning. De smittsamma sjukdomar — kolera, pest, smittkoppor och polio — som tidigare var härjande farsoter, kan nu i stor utsträckning bemästras. År 1915 var i Sverige 20 % av samtliga dödsorsaker infektionssjukdomar. I dag utgör de endast 1 %. I stället står hjärt- och kärlsjukdomarna samt cancer i förgrunden. Lungcancer, som för

några tiotal år sedan var så gott som okänd, förekommer nu i Sverige med ca 1 000 fall om året.

Förändringarna i sjukdomsbilden aktualiserar frågan om sjukdomarnas uppkomstmekanismer. I många fall talar tillgängliga data mot att den ökade frekvensen av vissa sjukdomar har att göra med endast konstitutionella faktorer och det ökade antalet åldringar. Andra faktorer kommer då i förgrunden. Det blir i det sammanhanget angeläget att fastställa miljöfaktorernas inverkan. Bl. a. måste effekterna av föroreningarna i luft och vatten klarläggas. Detsamma gäller i fråga om de medicinsk-sociologiska effekterna av olika föroreningar. Som exempel på sådana effekter kan nämnas den vantrivsel som uppstår genom t. ex. damm, sot, avgaser och andra trivselförstörande föroreningar.

Den toxikologiska forskningen behandlar skadliga substansers inverkan på den mänskliga organismen. Det är angeläget att sådan forskning kommer till stånd för att klarlägga miljöföroreningarnas inverkan på olika organ hos människan. I samband därmed är det nödvändigt att fastställa gränsvärden för den högsta tillåtna mängden giftiga substanser, som under olika förhållanden kan tillföras människan. Därvid måste hänsyn tas till effekterna av såväl engångstillförsel som upprepad tillförsel av giftämnen. Den medicinska miljövårdsforskningen har stort behov av ett nära samarbete med annan forskning.

Forskningens organisation

Utredningen framhåller att inriktningen på biologiska miljöproblem är den gemensamma nämnaren för all den miljövårdsforskning, som utredningen behandlar. Utredningen konstaterar vidare att målet för denna forskning bör vara att klarlägga väsentliga natursammanhang och att finna metoder som gör det möjligt att bibehålla eller skapa en livsvänlig miljö. Det är således enligt utredningen samhällets behov av att komma till rätta med miljövårdsomvandlingens problem, som gör det nödvändigt att denna forskning bedrivs. Administrativa och politiska instanser har sedan att på grundval av forskningsresultaten fatta de beslut som behövs för att komma till rätta med problemen. De fakta och slutsatser som dessa instanser behöver saknas ofta. Utredningen anser därför att det är viktigt med en miljövårdsforskning och i synnerhet en målinriktad sådan, som tar sikte på att lösa praktiska frågeställningar.

Om forskningsresultaten skall kunna tjäna som underlag för åtgärder är det enligt utredningen nödvändigt att ett statligt organ inrättas för att leda och samordna miljövårdsforskningen. Detta organ bör få till uppgift att kartlägga, analysera och följa de förändringar som sker i den omgivande miljön, att klarlägga vilka effekter dessa förändringar har eller kan tänkas få, att främja utvecklingen av metoder för att motverka ogynnsamma miljöförändringar, att finna vägar för användning av naturresurserna på ett sådant

sätt att miljön inte försämras utan i stället om möjligt förbättras och att fortlöpande informera om forskningsresultaten och deras innebörd.

Utredningen beskriver den svenska forskningsorganisationen i allmänhet som ett system på tre nivåer. Den första nivån betecknas som basorganisation och omfattar institutioner för forsknings- och utvecklingsarbete. Den andra nivån representeras av myndigheter och organ, som planerar forskningen och använder resultaten av den. Den tredje nivån omfattar regeringen. Utredningen konstaterar att den nuvarande miljövårdsforskningen är uppbyggd på samma sätt. Forskningen är dock organisatoriskt mycket splittrad. En översyn av forskningsorganisationen behövs därför i syfte att samordna forsknings- och undersökningsarbetet. Detta arbete bör dock även i fortsättningen utföras vid de institutioner, där det nu bedrivs.

Utredningen understryker vikten av att forskningsorganet organiseras så att det effektivt kan betjäna administrativa och politiska instanser. Forskningsorganet bör ha såväl vetenskaplig som administrativ tyngd samt ges möjlighet att samordna den svenska forskningen med den internationella. Forskningsorganet bör också kunna ta initiativ till olika forskningsprojekt samt inom de medelsramar som statsmakterna fastställer avväga och styra forskningen och undersökningsverksamheten. Utredningen diskuterar tre alternativ rörande organisationen av forskningsorganet. Det första alternativet innebär att en speciell nämnd inrättas under ett forskningsråd eller under forskningsrådets samarbetsdelegation, det andra alternativet att ett fristående forskningsorgan inrättas och det tredje alternativet att forskningsorganet inordnas i statens naturvårdsverk. Enligt det sistnämnda alternativet bör en speciell forskningsbyrå inrättas inom verket, som också bör tillföras ett vetenskapligt råd. Forskningsbyrån bör dels svara för forskningsplaneringen, dels vara sekretariat för det vetenskapliga rådet. Medel till forskningen bör anvisas under ett särskilt anslag.

Utredningen stannar för det andra alternativet och föreslår alltså att ett fristående forskningsorgan inrättas. Till stöd för sitt ställningstagande framhåller utredningen, att en anknytning av forskningsorganet till forskningsrådets samarbetsdelegation är olämplig med hänsyn till att delegationen inte är ett överordnat organ till forskningsråden. Även om skäl talar för att delegationen får en starkare ställning bör denna fråga lösas i annat sammanhang. Inte heller inordnandet av forskningsorganet under ett befintligt forskningsråd anser utredningen vara lämpligt. Forskningsråden lämnar huvudsakligen stöd till grundforskning medan forskningsorganet på miljövårdsområdet i första hand är avsett att stödja och initiera målriktad forskning. Utredningen anser dessutom att miljövårdsfrågorna är av sådan vikt att de bör företrädas av ett organ med starkare ställning än vad ett underorgan till ett forskningsråd får. Alternativet att inordna forskningsorganet i naturvårdsverket har enligt utredningen vissa fördelar. Verket har stort behov av forskning och undersökningar på olika delar av

miljövårdsområdet. Behovet av insamling och bearbetning av data, som är stort både på forskningssidan och inom administrationen, bör kunna tillgodoses gemensamt. Detsamma gäller i fråga om dokumentation och information. Dessa fördelar skulle också nås om forskningsorganet förläggs utanför naturvårdsverket men dess sekretariat inordnas i verket.

Utredningen finner dock att betydande nackdelar är förenade med såväl en total som partiell integration av forskningen i naturvårdsverket. Utredningen framhåller att det är förenat med betydande svårigheter att få till stånd en styrelse som är lämpad att handlägga såväl administrations- som forskningsfrågor. För de senare behövs vetenskaplig kompetens. Att inordna sekretariatet i naturvårdsverket är enligt utredningen inte heller lämpligt, då sekretariatet i så fall får två huvudmän, naturvårdsverket och forskningsorganet. Utredningen förordar alltså att forskningsorganet får en helt fristående ställning och blir sidoordnat med forskningsråden och olika myndigheter.

Utredningen framhåller att forskningsorganets uppgifter kommer att avvika från forskningsrådets, varför organet inte bör benämnas forskningsråd. Det bör i stället kallas *s t a t e n s n ä m n d f ö r m i l j ö v å r d s f o r s k n i n g*. Nämnden bör enligt utredningen ha en sådan sammansättning att hela intresseområdet täcks. Antalet ledamöter föreslås bli nio. Följande myndigheter och intresseområden bör vara representerade, nämligen naturvårdsverket, giftnämnden, hälso- och sjukvårdsområdet, kommunerna, industrin, jord- och skogsbruket samt den medicinska, tekniska, biologiska och övriga naturvetenskapliga forskningen. Alla ledamöter bör utses direkt av Kungl. Maj:t. Till nämnden bör knytas expertgrupper för olika delområden inom nämndens verksamhetsområde. Ledamöterna i dessa expertgrupper bör utses av nämnden själv och i huvudsak vara aktiva forskare. Till naturvårdsverket har knutits tre rådgivande organ, nämligen ett naturvårdsråd, ett vattenvårdsråd och ett luftvårdsråd. Utredningen finner det ändamålsenligt att några av ledamöterna i vart och ett av dessa råd ingår i nämndens expertgrupper. Nämnden bör vara representerad i forskningsrådets samarbetsdelegation.

Nämnden bör få ett särskilt sekretariat för planerings- och allmänna beredningsuppgifter. De administrativa och kamerala uppgifterna bör däremot skötas av naturvårdsverket. Arkiv- och dokumentationsuppgifterna bör lösas av naturvårdsverket och nämnden gemensamt.

För sekretariatet behövs en byråchef, en avdelningsdirektör, två byrådirektörer, en assistent, två kontorsskrivare och två kontorsbiträden.

Nämnden bör enligt utredningen stimulera forskare inom ett större forskningsområde att gå samman i s. k. planeringsgrupper såsom skett inom det medicinska forskningsrådets verksamhetsområde. De enskilda forskarna är ansvariga för sina egna projekt. De skall träffas ett antal gånger per år, varvid bl. a. forskningsresultaten skall presenteras och diskuteras. För plane-

ringsgruppen utses ordförande och sekreterare. Utredningen föreslår också att särskilda forskargrupper inrättas inom nämndens verksamhetsområde. Dessa grupper kan antingen bestå av tillfälligt engagerade forskare eller av forskare som får mera långsiktiga uppdrag. Ledaren för en sådan grupp bör — beroende på vetenskapliga kvalifikationer och gruppens storlek — kunna få förordnande som extra ordinarie laborator eller professor. Sådant förordnande bör meddelas av Kungl. Maj:t efter förslag av nämnden för miljö- och naturvårdsforskning. Forskargrupper finns nu inrättade vid flera forskningsråd.

Utredningen anser att den målinriktade miljö- och naturvårdsforskningen bör få karaktär av »beställningsforskning». Detta innebär enligt utredningen att, när nämnden för miljö- och naturvårdsforskning beviljar medel till en forskningsuppdrag, ett kontrakt skall upprättas med forskaren. I detta bör forskningsarbetets inriktning och genomförande regleras. Uppdragstagaren bör hålla kontakt med nämnden under arbetets gång. Uppdrag bör kunna återkallas av nämnden.

En avsevärd del av viltforskningen bekostas nu av viltforskningsrådet, som får sina medel huvudsakligen från jaktvårdsfonden. Jaktvårdsfonden består av de avgifter, som varje jägare årligen betalar genom att lösa ett jaktkort. Enligt utredningens mening hör viltforskningen nära samman med den forskning, som nämnden för miljö- och naturvårdsforskning skall ha ansvaret för. Utredningen föreslår därför att viltforskningsrådet upphör och att dess uppgifter förs över till nämnden för miljö- och naturvårdsforskning. De medel, som nu ställs till viltforskningsrådets förfogande, bör i stället få disponeras av denna nämnd. Medlen bör också i fortsättningen användas till viltforskning. En särskild expertgrupp, där jakt- och viltvårdsintressena är representerade, bör knytas till nämnden.

Utredningen anser att det är nödvändigt att en beredning med planerings- och samordningsuppgifter på det omfattande miljö- och naturvårdsområdet inrättas på regeringsnivå. Beredningen, som bör kallas miljö- och naturvårdsberedningen, bör ha rådgivande och informerande uppgifter av samma karaktär som t. ex. forskningsberedningen har. Utredningen framhåller bl. a., att redan de omfattande forskningsuppgifterna på miljö- och naturvårdsområdet och den spännvidd som utmärker forskningsfältet motiverar att en särskild beredning inrättas. Miljö- och naturvårdsområdet i sin vidaste mening omfattar även områden som inte tagits upp av utredningen, t. ex. den fysiska samhällsplaneringen. Att få till stånd en samordning mellan det av utredningen föreslagna forskningsområdet och forskningsfrågor inom den fysiska samhällsplaneringen är nödvändigt, varför även de senare frågorna bör tas upp av beredningen. Utredningen framhåller att den föreslagna beredningen bör kunna bli ett forum för såväl forskningsfrågorna som de praktiska frågorna på miljö- och naturvårdsområdet.

Beredningen bör enligt utredningen knytas till jordbruksdepartementet med chefen för jordbruksdepartementet som ordförande. I beredningen bör

statsrådsberedningen och berörda departement vara representerade liksom berörda statliga myndigheter, näringslivet och forskningen. Antalet forskare bör vara betydande.

Utredningen har också tagit upp frågan om naturvårdsverkets undersökningslaboratoriums ställning och uppgifter. Med hänsyn till verkets behov av undersökningar för bl. a. dess tillsynsverksamhet anser utredningen att laboratoriet även i fortsättningen bör ingå i verkets organisation. Laboratoriet utför nu undersökningar huvudsakligen på vattenvårdsområdet. Enligt utredningens mening bör laboratoriet byggas ut med resurser även på luftvårdsområdet. Utredningen lägger dock inte fram några förslag i detta avseende utan framhåller att det bör ankomma på verket självt att göra detta.

Utredningen anser att det är angeläget att tillförlitlig statistik över biocidförbrukningen upprättas. De som får bekämpningsmedel registrerade hos giftnämnden bör enligt utredningen vara skyldiga att årligen till nämnden lämna uppgifter om hur mycket som försäljs av bekämpningsmedlet i fråga. Utredningen föreslår att det uppdras åt naturvårdsverket och giftnämnden att utreda och lägga fram förslag i denna fråga.

Om största möjliga effektivitet i forskningsarbetet skall nås måste enligt utredningen tillgängliga laboratorieresurser samordnas. Dyrbar utrustning kan då utnyttjas bättre. Utredningen föreslår därför att en särskild utredning tillsätts för att samordna och bygga ut laboratorieresurserna på vattenvårdsområdet. De laboratorier, som utredningen i första hand avser, är naturvårdsverkets undersökningslaboratorium och laboratoriet vid Institutet för vatten- och luftvårdsforskning.

Forskningens resurser

Utredningen framhåller, att utbyggnaden av miljövärdhetsforskningen sker snabbast och effektivast, om man utnyttjar i första hand befintliga institutionella resurser. Med sådana resurser avser utredningen lokaler och utrustning. En förläggning av forskningen till universitets- och högskoleinstitutioner innebär också att den får nära kontakt med såväl grundforskningen och det tekniska utvecklingsarbetet som med den akademiska utbildningen. Även befintliga forskningsresurser utanför universitets- och högskoleområdet — såsom statliga och halvstatliga laboratorier och industrins laboratorier — bör utnyttjas.

Utredningen konstaterar, att utbyggnaden av miljövärdhetsforskningen kommer att kräva en betydande insats av personal. Möjligheter bör dock finnas att knyta åtskilliga forskare, som nu är verksamma på grundforskningsområdet, till nämndens målinriktade forskningsverksamhet liksom att engagera utländska forskare i svenska projekt och att lämna bidrag till och delta i forskningsprojekt utomlands.

En svårighet är enligt utredningen att den nu tillgängliga forsknings-

personalen inte är utbildad för att bedriva målinriktad forskning. Utredningen föreslår därför, att forskare stimuleras att genomgå sådan utbildning, som behövs för denna forskning. Ett stipendiesystem bör införas. Utredningen förordar att tre stipendier inrättas årligen under en treårsperiod. Stipendierna bör vara treåriga och stipendiebeloppet sättas till 40 000 kr. per år. Nämnden för miljövårdsforskning bör administrera dem. Kostnaderna bör bestridas från nämndens forskningsanslag.

De av utredningen anlitade experterna har uppskattat de årliga kostnaderna för att genomföra det av dem föreslagna forskningsprogrammet till sammanlagt 37,5 milj. kr. Härav avser 6,9 milj. kr. luftvårdsforskning, 16,4 milj. kr. vattenvårdsforskning, 9,8 milj. kr. övrig naturvårdsforskning och 4,4 milj. kr. biocidforskning. Någon kostnadsuppskattning har inte skett i fråga om den medicinska miljövårdsforskningen. Utredningen anser att denna forskning huvudsakligen tillhör det medicinska forskningsområdet.

Forskningsprogrammet bör enligt utredningen uppfattas som ett långtidsprogram, vilket innehåller en rad projekt, som inte kan realiseras på en gång utan får genomföras successivt. Vissa projekt kräver att ytterligare material införskaffas, innan de kan planeras och sättas i gång. Under ett initialskede bör därför mera grundläggande undersökningar utföras. Resultaten av dessa bör ligga till grund för beslut om vilka forskningsprojekt som bör genomföras. Detta kan innebära att vissa projekt i programmet får stå tillbaka för sådana som är mera angelägna. Oavsett om forskningsprogrammets projekt realiseras eller andra kommer i stället måste enligt utredningen miljövårdsforskningens resurser byggas upp successivt. Utredningen anser att utbyggnaden bör ske under en femårsperiod omfattande budgetåren 1968/69—1972/73.

Utredningen beräknar att de medel som innevarande budgetår anslås till miljövårdsforskning över statliga organ, uppgår till omkring 12 milj. kr. Härav hänför sig 5 milj. kr. till det av utredningen disponerade anslaget till naturresursforskning under nionde huvudtiteln. En ökning av miljövårdsforskningens resurser från 12 milj. kr. till 37 milj. kr., som ett genomförande av experternas forskningsprogram innebär, är mer än en tredubbling av de tillgängliga medlen. En så kraftig expansion av forskningsvolymen anser utredningen vara svår att genomföra under en femårsperiod med hänsyn till att tillgången på forskare och institutionella resurser är begränsad. Miljövårdsforskningen måste vidare enligt utredningen ses i relation till det praktiska miljövårdsarbetet, vilket bör erhålla resurser i sådan utsträckning, att forskningsresultaten snabbt kan tas till vara. Detta är särskilt angeläget, då den föreslagna miljövårdsforskningen avses bli starkt målinriktad. Balans mellan insatserna till forskning och praktiskt miljövårdsarbete bör därför eftersträvas.

Utredningen framhåller att någon prioritering av projekten inte gjorts i

det av experterna förordade forskningsprogrammet. En sådan prioritering måste enligt utredningens mening göras. Mindre angelägna projekt får skjutas på framtiden och i vissa fall måste man lita till utländska forskningsresultat. En viss dubbelräkning torde vidare ha skett i experternas beräkningar. Även sådana grundforskningsprojekt, som bör bekostas över anslagen till universiteten, högskolorna och forskningsråden ingår nämligen. Utredningen kommer därför till den slutsatsen, att den forskningsvolym som experterna förordat kan begränsas utan att de angelägna forskningsprojekten åsidosätts. Utredningen förordar att ca 70 % av den av experterna beräknade forskningsvolymen bör realiseras under det sista budgetåret — 1972/73 — i den av utredningen föreslagna femåriga uppbyggnadsperioden. Detta innebär att för detta budgetår 27,5 milj. kr. bör stå till förfogande för miljövärdhetsforskning. Härav bör enligt utredningen 5,5 milj. kr. utgå till luftvärdhetsforskning, 13 milj. kr. till vattenvärdhetsforskning, 5 milj. kr. till övrig naturvärdhetsforskning och 4 milj. kr. till biocidforskning.

Enligt utredningens mening bör huvuddelen av miljövärdhetsforskningen bekostas över ett anslag, som får disponeras av statens nämnd för miljövärdhetsforskning. Därigenom nås en bättre samordning och överblick av forskningsinsatserna. Miljövärdhetsforskning finansieras nu, som tidigare nämnts, även med andra medel än det under nionde huvudtiteln anvisade anslaget till naturresursforskning. Utredningen understryker, att även den forskning, som finansieras med dessa medel, är mycket angelägen, och förutsätter att också dessa kommer att ökas under femårsperioden. Ökningen av medlen bör dock enligt utredningens mening begäras den ordinarie petiti vägen av vederbörande myndighet. Den på detta sätt finansierade verksamheten kan enligt utredningen med fördel rymma vissa av de forskningsprojekt, som upptagits i det av utredningens experter uppgjorda programmet. Utredningen har sökt räkna fram den sannolika tillväxten av dessa medel. Dessa bör nämligen räknas in i det totala medelsbehov för miljövärdhetsforskning, som av utredningen beräknats till 27,5 milj. kr. för budgetåret 1972/73.

Från de 7 milj. kr., som nu — utöver anslaget på 5 milj. kr. till naturresursforskning — utgår till miljövärdhetsforskning, räknar utredningen först bort 500 000 kr. Detta belopp står nu till viltforskningsrådets disposition. Medlen, som enligt utredningens förslag skall ställas till nämndens för miljövärdhetsforskning förfogande, bör även i fortsättningen utgå från jaktvärdhetsfonden och reserveras för viltforskning. Under de fem budgetår utredningen räknar med som uppbyggnadsperiod för miljövärdhetsforskningen kan resterande 6,5 milj. kr. antas öka med i genomsnitt 700 000 kr. per budgetår. Budgetåret 1972/73 bör alltså beloppet ha stigit från 6,5 milj. kr. till 10 milj. kr. Av det för miljövärdhetsforskning beräknade beloppet på 27,5 milj. kr. för budgetåret 1972/73 kan alltså 10 milj. kr. antas utgå på annat sätt än över de anslag som ställts till nämndens förfogande. Medlen från jaktvärdhetsfonden uppskattas till oförändrat 500 000 kr. För budgetåret 1972/73 bör därför

nämndens anslag över riksstaten uppgå till 17 milj. kr. Utredningen föreslår att anslaget skall öka på följande sätt:

Budgetår	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Milj. kr.	5	8	10,5	13	15,5	17

Härtill kommer de särskilda medel för viltforskning, som bör ställas till nämndens förfogande från jaktvårdsfonden.

Utredningen framhåller att det är både lämpligt och önskvärt, att kommunerna vänder sig till nämnden för miljövårdsforskning för att få undersökningar utförda, t. ex. rörande luft- och vattenföroreningar. Till sådana undersökningar bör kommunerna lämna bidrag. Utredningen erinrar också i detta sammanhang om att staten och industrin gemensamt bekostar verksamheten vid Institutet för vatten- och luftvårdsforskning. Enligt avtalet mellan parterna skall institutet ägna sig åt problem som hör samman med industriell drift och därmed närbesläktade frågor inom tätbebyggelse. Enligt utredningens mening bör kommunala föroreningsproblem kunna tas upp på institutets program, om medel härför ställs till förfogande. Utredningen föreslår att det övervägs närmare, om inte kommunerna bör ingå som part i institutet och på detta sätt stödja en på kommunala problem inriktad vatten- och luftvårdsforskning.

Remissyttrandena

Forskningsområdet

Samtliga remissinstanser uttalar sin tillfredsställelse över den kartläggning av problem och forskningsbehov på miljövårdsområdet, som utredningen låtit ett antal experter utföra. Allmänt understryks den stora betydelse denna kartläggning kommer att få för det fortsatta arbetet. Ett antal remissinstanser anser dock att utredningen gjort en alltför snäv avgränsning av forskningsområdet. Särskilt påtalas att utredningen underlåtit anlägga tekniska, kemiska och geovetenskapliga synpunkter på forskningen.

Statens naturvårdsverk framhåller att problemen på det geovetenskapliga området bör bli föremål för forskning med hänsyn till den betydelse detta forskningsområde har för ställningstaganden i bl. a. landskapsvårds- och vattenvårdsfrågor. *FOA, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens råd för atomforskning, SGU, SMHI* och *Svenska naturskyddsföreningen* anför liknande synpunkter.

Statens institut för folkhälsan framhåller att vissa problem inom samhällsmiljön kommit att skjutas åt sidan genom utredningens avgränsning av forskningsområdet. Detta gäller särskilt de viktiga problemen om samhällsbullret. *Statens medicinska forskningsråd* finner det också anmärkningsvärt att ett så stort miljöproblem som bullret helt lämnats utanför.

Liknande synpunkter anförs av *statens tekniska forskningsråd, universitetskanslersämbetet, arbetsmedicinska institutet, statens konsumentråd, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, SACO, Svenska teknologföreningen* och *Föreningen för teknik och miljö*.

Statens råd för skogs- och jordbruksforskning finner det otillfredsställande att utredningen inte gått in på det mycket betydelsefulla område, som det ekonomiska utnyttjandet av naturresurserna utgör. Enligt rådet kan man inte skilja miljövårdsforskning från forskning om det ekonomiska utnyttjandet av naturresurserna. En forskning som begränsas till vården av naturresurserna i utredningens mening är av föga värde om den inte fullföljs med forskningsinsatser i fråga om det ekonomiska utnyttjandet av dessa resurser. Liknande synpunkter framförs av *styrelsen för lantbruks-högskolan, statens växtskyddsanstalt* och *Skogs- och lantbruksakademien*.

SMHI och *skogsstyrelsen* anser att forskning rörande klimatets inverkan på naturen och livsmiljön bör komma till stånd. *Sjöfartsstyrelsen* understryker vikten av att problemen kring oljeutsläppen blir föremål för undersökningar och forskning.

Universitetskanslersämbetet anser att benämningen miljövårdsforskning är mindre lämplig. Begreppen miljö och miljövård har, enligt ämbetet, en vidare innebörd än vad utredningen gett dem. Då utredningen behandlat enbart problemen om vården av den yttre miljön eller naturmiljön bör benämningen vara naturmiljöforskning. Ämbetet anser att utredningen avgränsat forskningsområdet för snävt men finner det i alla fall rimligt, att de största resurserna tills vidare sätts in på det biologiska — speciellt ekologiska — forskningsområdet.

Forskningens organisation

Utredningens uppfattning att den i dag splittrade miljövårdsforskningen bör samordnas och i huvudsak inriktas på tillämpade forskningsproblem delas av remissinstanserna liksom utredningens mening att även grundforskning på miljövårdsområdet bör kunna stödjas i viss begränsad omfattning. *Universitetskanslersämbetet* konstaterar att gränsen mellan grundforskning och tillämpad forskning ofta är konstlad. Ämbetet, som delar utredningens uppfattning att forskningen i första hand bör vara målinriktad, anser att det avgörande vid anslagsfördelningen bör vara vilken aktualitet och vilket värde på kortare eller längre sikt forskningen har för det praktiska arbetet.

Det råder en samstämmig uppfattning hos remissinstanserna om behovet av ett forskningsorgan. Meningarna är däremot delade i fråga om dess organisatoriska ställning. Flertalet remissinstanser förordar det av utredningen föreslagna alternativet, nämligen att ett fristående forskningsorgan inrättas. Till dessa instanser hör bl. a. *lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, vattenöverdomstolen, styrelsen för lantbrukshögsko-*

lan, styrelsen för skogshögskolan, styrelsen för veterinärhögskolan, statens råd för samhällsforskning, statens råd för skogs- och jordbruksforskning, forskningsrådets samarbetsdelegation, veterinärstyrelsen, Vetenskapsakademien, Svenska jägareförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund. De två sistnämnda organisationerna framhåller att såväl praktiska som principiella skäl talar mot att forskningsfrågorna inordnas i naturvårdsverket. Enligt organisationerna är verkets styrelse inte så sammansatt att forskningsfrågorna kan bli tillräckligt ingående behandlade av denna. De riktvärden, som verket skall tillämpa i sin praktiska verksamhet, måste enligt organisationen bygga på vetenskapligt säkra grunder. Det är därför inte lämpligt att verket får ansvaret för forskningsinriktning och forskningsresultat, eftersom dess objektivitet i tillämpningsfrågor i så fall kan komma att ifrågasättas.

Ett antal remissinstanser förordar att forskningen inordnas i naturvårdsverket. *Universitetskanslersämbetet* framhåller att naturvårdsverket bör få ett odelat ansvar för bevakningen av frågor på naturmiljöns område. Det är därför enligt ämbetet av största vikt att verket får underlag för sin verksamhet genom direkt kontakt med forskningen och att verkets behov av forskningsresultat tillmäts betydelse vid valet av forskningsuppgifter. Ämbetet finner att detta bäst sker om forskningsorganet inordnas i naturvårdsverket. Härigenom kan en allmän planering göras av de totala resurser som behövs på miljövårdens område. Ämbetet understryker samtidigt att också andra intressenter måste kunna få göra sig gällande i ledningen av forskningsorganet. Ämbetet finner därför att forskningsfrågorna bör handläggas i en särskild nämnd inom naturvårdsverket. I nämnden bör olika intresseområden vara företrädade. Självfallet måste inslaget av forskare vara stort. Tre ledamöter i ämbetets styrelse reserverar sig till förmån för utredningens organisationsalternativ.

Naturvårdsverket framhåller att det av utredningen förordade forskningsområdet till största delen motsvarar verkets nuvarande arbetsfält. Naturvårdsverket kommer också att vara huvudavvärdare av forskningsresultaten. Det är därför lämpligt att ledningen av forskningsverksamheten inordnas i verket så att detta i sin verksamhet snabbt kan utnyttja vunna forskningsresultat. Verket anser även att åtskilliga fördelar av rent administrativ art uppnås om forskningsorganet inordnas i naturvårdsverket. Enligt verkets mening bör forskningsexpertis få stort inflytande i ledningen av forskningen. Kvalificerade forskare och representanter för de intressen som föreslås bli företrädade i forskningsorganet finns nu i verkets tre råd. Enligt verkets mening bör ett antal ledamöter i dessa råd, förslagsvis nio till antalet, bilda ett vetenskapligt råd, till vilket verkets styrelse skall kunna överlämna avgörandet i flertalet forskningsfrågor. Forskningsfrågor av principiell art eller stor räckvidd bör dock förbehållas verkets styrelse. Med en sådan lösning anser verket att de av utredningen nämnda nack-

delarna med en integration av forskningen i naturvårdsverket bör kunna undvikas. Även LO anser att forskningsfrågorna bör inordnas i naturvårdsverket. Om en forskningsbyrå inrättas inom verket och vetenskapliga expertgrupper knyts till detta bör en sådan lösning från forskningssynpunkt vara lika tillfredsställande som utredningens förslag om ett fristående organ. Att inordna forskningen i naturvårdsverket garanterar dessutom en snabb tillämpning av forskningsresultaten. Organisationen avvisar därför bestämt utredningens alternativ.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd anser det vara nödvändigt att forskningsorganet har nära anknytning till naturvårdsverket så att problemen kan fångas upp på ett tidigt stadium och analyseras med avseende på de behov som föreligger. Rådet anser därför att övervägande skäl talar för att forskningsorganet knyts till naturvårdsverket. *Statens tekniska forskningsråd* finner också övervägande skäl tala för att forskningsfrågorna inordnas i naturvårdsverket. Rådet föreslår att en självständig forskningsenhet inrättas inom verket. Därigenom kommer kravet på vetenskaplig expertis att tillgodoses. Forskningsenheten bör bestå av en forskningschef och en vetenskaplig nämnd. Forskningsenheten bör vidare ha eget anslag.

Statskontoret förordar att forskningsfrågorna inordnas i naturvårdsverket. Statskontoret föreslår att en särskild nämnd tillskapas inom verket och att nämndens sekretariat knyts till verkets sekretariat för planering och samordning. Uppfattningen att forskningsfrågorna bör inordnas i naturvårdsverket delas också av *domänstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens vattenfallsverk, FOA, SGU, statens centrala frökontrollanstalt, SMHI* och *TCO*.

Statens medicinska forskningsråd framhåller nödvändigheten av att forskningsorganets sammansättning inte låses alltför hårt, då utvecklingen på miljöområdet går så snabbt att nya, i dag okända områden senare kan behöva företrädare. *Statens tekniska forskningsråd* anser att ledamöterna bör representera intresse- och kunskapsområden i stället för myndigheter och organisationer. Obundna ledamöter är enligt rådet av större värde från saklig synpunkt än utsedda ombud.

Utredningens förslag att viltforskningsrådet skall upphöra och dess uppgifter övertas av det föreslagna forskningsorganet tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *Naturhistoriska riksmuseet* och *viltforskningsrådet* anser det nödvändigt att de speciella jakt- och viltsynpunkterna företräds av en särskild expertgrupp, som knyts till forskningsorganet.

Flertalet remissinstanser tillstyrker utredningens förslag att en miljövårdsberedning inrättas på regeringsnivå. *Statskontoret* ställer sig dock tveksamt till en sådan beredning med hänsyn till att dess uppgifter delvis sammanfaller med den nuvarande forskningsberedningens. *LO* anför liknande synpunkter. *Universitetskanslersämbetet* framhåller att utredningens förslag kan innebära en försvagning av naturvårdsverkets ansvarsområde och auktoritet. Ämbetet tror inte att beredningen är läm-

pad att behandla de konfliktsituationer mellan miljövårdens intressen och de kommersiella intressena som kan väntas uppstå. Ämbetet finner sig dock med hänsyn till de rådande problemen på miljöområdet kunna godta utredningens förslag. Också *naturvårdsverket* känner viss tveksamhet inför förslaget om en miljövårdsberedning med hänsyn till att en sådan i viss mån kan göra miljövårdsarbetet tungrott. Med hänsyn till betydelsen av en effektiv samordning av frågorna på miljövårdsområdet, bl. a. de ekonomiska, vill verket likväl inte motsätta sig förslaget. *Svenska jägareförbundet* framhåller att även lekmannaintresset bör bli företrätt i beredningen.

Utredningens förslag att forskningsverksamheten på miljövårdsområdet i första hand bedrivs vid befintliga institutioner vinner allmän anslutning bland remissinstanserna.

Förslaget om en utredning av förutsättningarna för en lokalmässig samordning av laboratorieverksamheten vid naturvårdsverket, fiskeristyrelsen och Institutet för vatten- och luftvårdsforskning delas eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. De direkt berörda instanserna avstyrker dock förslaget. *Statens naturvårdsverk* ifrågasätter om det är lämpligt att lägga samman verkets undersökningslaboratorium med laboratoriet vid Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, då institutet ofta anlitas av parter i vattenmål där naturvårdsverkets undersökningslaboratorium fungerar som opartiskt expertorgan.

Utredningens förslag att undersökningslaboratoriet även i fortsättningen skall vara kvar inom naturvårdsverket tillstyrks av remissinstanserna. Detta gäller även förslaget att laboratoriet bör få resurser även för luftvårdsundersökningar. Även förslaget att statistik bör upprättas över biocidförbrukningen tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

Forskningens resurser

Förslaget till uppbyggnad av resurserna för miljövårdsforskningen motas i allmänhet positivt av remissinstanserna. Flera instanser anser dock att anslagsbeloppen bör vara större än de som utredningen förordat.

Det föreslagna stipendiesystemet för utbildning av forskare på miljöområdet tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

Förslaget att kommunerna bör lämna bidrag till miljövårdsforskning avstyrks av bl. a. *Svenska stadsförbundet* och *Svenska kommunförbundet*, som framhåller bl. a. att forskningen hittills ansetts vara en statlig angelägenhet. Flera remissinstanser är dock positiva till förslaget.

Stadsförbundet och *kommunförbundet* ställer sig liksom *Institutet för vatten- och luftvårdsforskning* avvisande till utredningens förslag att kommunerna bör ingå som part i det sistnämnda institutet.

Bidrag till avloppsreningsverk m. m.*Nuvarande ordning*

De nu gällande reglerna om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar finns i kungörelsen den 5 juni 1959 (nr 251) om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar (ändrad 1967: 374).

Statsbidrag kan enligt kungörelsen utgå till anläggning för vattenförsörjning och avlopp eller ettdera av dessa ändamål i mån av tillgång på medel som anvisats härför. Bidragen är inte förbehållna enbart kommuner utan kan även tilldelas annan än kommun. Bidrag utgår endast till anläggning för bebyggelseområde, vilket i huvudsak tagits i anspråk för sitt ändamål före den 1 juli 1959. Om synnerliga skäl föreligger, kan bidrag dock utgå till anläggning för bebyggelseområde som tagits i anspråk efter nämnda tidpunkt. Statsbidrag får beviljas endast om följande förutsättningar är uppfyllda, nämligen att anläggningen kan anses påkallad ur sanitär eller eljest ur social synpunkt, att den bebyggelse, för vilken anläggningen är avsedd, kan antas komma att bestå för längre tid samt att anläggningen prövas tillfredsställande med hänsyn till såväl den befintliga bebyggelsen som den bebyggelse, vilken kan beräknas uppstå inom rimlig tid. För att bidrag skall utgå skall anläggningen vidare vara avsedd för minst fem fastigheter. I vissa fall kan dock bidrag utgå även till anläggning avsedd för färre än fem fastigheter.

Statsbidrag beviljas av länsstyrelsen. Bidrag utgår inte till företag, som påbörjats innan bidraget beviljats, om inte länsstyrelsen lämnat särskilt tillstånd att påbörja anläggningen. I sådant tillstånd skall anges att detta inte innebär utfästelse om bidrag.

Statsbidrag bestäms på grundval av den beräknade kostnaden för anläggningens utförande, bidragsunderlaget. Till anläggningen räknas samtliga anordningar som behövs för att den skall fylla sitt ändamål på tillfredsställande sätt. Installation i byggnad, vilken betjänas av anläggningen, eller serviceledning, som ligger närmare sådan byggnad än två meter, får dock inte räknas in i bidragsunderlaget. I bidragsunderlaget får inte heller räknas in projekteringskostnad, vartill statsbidrag utgått i annan ordning, kostnad för administration eller för disposition av mark, kostnad som kan anses belöpa på annan bebyggelse än bostadsbebyggelse och bebyggelse för därmed sammanhängande ändamål eller merkostnad, som betingas av att avloppsledning anordnas för att avleda annat vatten än spillvatten.

Statsbidrag utgår med viss procent av bidragsunderlaget. Bidragsprocenten beräknas med ledning av dels den beräknade anläggningskostnaden per person vid den aktuella anläggningen, dels en viss, av naturvårdsverket beräknad anläggningskostnad per person som kan sägas motsvara medeltalet

av kostnaderna för bidragsberättigade vatten- och avloppsanläggningar, dels skatteunderlaget i den kommun där anläggningen utförs, dels ock medel-skatteunderlaget i riket. Antalet skattekronor per invånare beräknas som ett genomsnitt för en treårsperiod. Tilläggsbidrag utgår till anordningar för höggradig rening av avloppsvatten om kostnaden för en sådan anläggning med mer än 25 % överstiger vad som utgör normal anläggningskostnad vid låggradig rening.

Bidrag utgår inte om bidragsprocenten undertiger tio.

Om länsstyrelsen finner att bidrag av särskilda skäl bör utgå med högre belopp eller i andra fall än som medges i kungörelsen skall frågan underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Av anslaget till bidrag till vatten- och avloppsanläggningar som innevarande budgetår uppgår till 84 milj. kr. disponeras 2,5 milj. kr. som bidrag till planering av vattenförsörjning och avlopp inom större områden och 250 000 kr. för vissa undersökningar och utredningar inom vatten- och avloppsområdet. Tidigare har medel för att bekosta viss forskning inom detta område anvisats från nämnda anslag. Fr. o. m. innevarande budgetår har dessa medel förts över till anslaget till naturresursforskning.

Naturvårdsverkets förslag

Naturvårdsverket konstaterar inledningsvis att, trots att omfattande reningsåtgärder vidtagits av såväl kommunerna som industrier under senare år, vattenvårdsproblemen inte minskat.

Den 1 januari 1966 hade av våra samhällen med minst 200 invånare drygt 1 000 låggradig rening, dvs. frångiljning av avsättningsbar förorening, och 550 höggradig eller biologisk rening, dvs. frångiljning även av 70—90 % av syreförbrukande organisk förorening. Men samtidigt hade 200 sådana samhällen ännu inte någon rening alls. Härtill kommer att de senaste årens starkt ökade mängd växtnäringsämnen, främst fosfor, i det kommunala avloppsvattnet allvarligt rubbat den biologiska balansen i många vattenområden och förorsakat allt större olägenheter vid vattnets utnyttjande.

För något decennium sedan utgjorde i vårt land mängden fosfor i det kommunala avloppsvattnet omkring 1,5 gram per person och dygn. Fosformängden uppgår nu till ca 4—4,5 gram per person och dygn. Ökningen beror till övervägande del på användningen av fosforrika syntetiska disk- och tvättmedel. Långtgående fosforreduktion förekommer bara vid några få reningsverk, som sammanlagt betjänar ca 15 000 personer.

Naturvårdsverket framhåller att vattenföroreningsproblemen blir alltmer besvärande och utgör ett hot mot vår miljö, samtidigt som behovet av rent vatten för hushållen, industrin och friluftslivet snabbt ökar.

Ämbetsverket anser därför att kraven på rening av avloppsvatten bör skärpas och har hemställt om ändring av lagbestämmelserna på området.

I avvaktan på lagändringar kommer naturvårdsverket att utnyttja alla möjligheter att inom ramen för gällande lagstiftning höja kraven på avloppsrening och effektivisera kontrollen. Visserligen uppkommer samtidigt ökade investeringsbehov och höjda kostnader för kommunernas och industriernas avloppsrening. Dessa kostnader torde dock enligt verkets mening framstå som rimliga jämfört med de utgifter och den miljöförstöring som uppkommer om den nuvarande utvecklingen får fortsätta.

Jämsides med att kraven på avloppsrening höjs bör enligt verkets mening alla möjligheter tillvaratas att stimulera och underlätta kommunernas verksamhet på området. Som ett led i dessa strävanden bör bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar ändras.

Ordnandet av vattenförsörjning och avlopp har alltid betraktats som en kommunal uppgift. De statliga bidrag som utgått till verksamheten syftade i början till att skapa arbetstillfällen. Det nuvarande bidragssystemet har till uppgift att av direkt hygieniska skäl stimulera kommunerna att bygga vatten- och avloppsanläggningar. Stimulansen har legat i att bidragen underlättat finansiering av anläggningar i kommuner med lågt skatteunderlag och där kostnaderna för anläggningarna av olika skäl varit högre än normalt. År 1959 infördes gynnsammare bidragsbestämmelser för särskilt kostsamma avloppsreningsanläggningar. Trots detta har bidragen endast i begränsad omfattning kunnat användas för att främja byggande av avloppsanläggningar där de ur vattenvårdssynpunkt varit mest angelägna.

Efter tillkomsten av nuvarande bidragssystem har kommunerna genom lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar rätt att finansiera sådana anläggningar genom att ta ut avgifter. Vidare har den kommunala skatteutjämningsreformen i betydande utsträckning underlättat för kommuner med lågt skatteunderlag att ta på sig kostnaderna för anläggningar av detta slag. Genom bidragssystemets utformning leder också skatteutjämnningen till att i fortsättningen allt färre kommuner kommer att bli berättigade till statsbidrag. I många andra fall kommer bidragsprocenten, som nu i genomsnitt uppgår till 15, att sjunka ytterligare. De nuvarande normalbidragen till kommunala vatten- och avloppsanläggningar spelar inte längre någon större roll som stimulans för att påskynda eller effektivisera kommunernas vattenvårdande åtgärder. Det nuvarande systemet är också komplicerat. För att administrera detta måste expertis utnyttjas som bättre behövs för planering, rådgivning och tillsyn på vattenvårdens område.

Med hänsyn till att höjda krav på vattenvårdsåtgärder kommer att medföra ökade kostnader för kommunerna finner verket det skäligt att staten ger ett finansiellt stöd av oförändrad storlek till verksamheten. Stödet måste dock i första hand inriktas på vattenvårdande åtgärder. Som princip bör därför i fortsättningen gälla att kommunerna själva bekostar avloppsreningsanläggningar till den nivå som f. n. utgör det allmänna minimikravet enligt vattenlagen, dvs. slamavskiljning. Kommunerna bör även själva helt finan-

siera vattenförsörjningsanläggningar. Däremot bör statsbidrag kunna utgå till avloppsreningsanläggningar med längre gående rening. Vid bidragsgivningen bör företag som är särskilt angelägna med hänsyn till förhållandena i det berörda vattenområdet ges förtur.

För att beräkningen av bidragsunderlaget skall bli så enkel som möjligt bör kostnaderna för avloppsledningar uteslutas från bidrag. Utloppsledning från reningsverk bör dock räknas in i bidragsunderlaget. I de fall då det från vattenvårdssynpunkt är lämpligt att avloppsutsläpp sker i mer avlägsen recipient än den närmaste bör även tillloppsledning kunna få räknas in i bidragsunderlaget till den del det anses skäligt från fall till fall. För kommun som hittills inte vidtagit några åtgärder för reningsanläggning bör bidragsprocenten begränsas till 30 av hela anläggningskostnaden för reningsverk, medan procenttalet bör sättas till 50 för ersättning av eller utbyggnad och/eller förbättring av befintlig anläggning. Som skäl för reduceringen till 30 % anför verket att kommunerna själva bör betala kostnaden för sådan rening som i dag normalt krävs. En exakt beräkning av denna kostnad skulle vara svår att göra och innebär ett omfattande arbete, utan att man därför med säkerhet skulle uppnå en mer rättvis bidragsgivning än som erhålls med den förordade schablonberäkningen. Då större anläggningar i allmänhet lättare kan finansieras genom avgifter bör bidrag, om inte särskilda skäl föreligger, begränsas till högst 5 milj. kr. för varje byggelseområde.

Bidrag till icke-kommunal avloppsreningsanläggning för permanent- eller fritidsbebyggelse bör kunna utgå i mån av tillgång på medel och med belegg som bestäms från fall till fall.

Naturvårdsverket bör tills vidare vara den myndighet som har hand om bidragsgivningen. Bidragsansökningar bör dock först prövas och angelägenhetsgraderas av länsstyrelsen, som också bör ha hand om utbetalning och kontroll. De närmare bidragsföreskrifterna bör meddelas av Kungl. Maj:t efter förslag av naturvårdsverket.

Verket understryker, med hänsyn till utvecklingen på vattenvårdens område, vikten av att anläggningar för avloppsrening ges hög prioritet vid bedömning av kommunala låneärenden. Naturvårdsverket avser att hos arbetsmarknadsstyrelsen begära att möjligheterna att bygga avloppsreningsverk som beredskapsarbeten undersöks.

Förutom till avloppsreningsanläggningar bör, enligt verket, bidrag kunna beviljas till andra vattenvårdande åtgärder, t. ex. för återställande av starkt förorenade sjöar.

Av anslaget till bidrag till vatten- och avloppsanläggningar disponeras under innevarande budgetår 2,5 milj. kr. för bidrag till vatten- och avloppsplanering för större områden. Denna bidragsmöjlighet bör enligt verkets mening bibehållas och utvidgas. Bidraget bör även i fortsättningen få an-

vändas för att bekosta sådan planering. Ändamålsenlig vattenhushållning främjas härigenom. Sålunda kan ett samgående underlättas mellan sådana närliggande bebyggelseområden, för vilka en gemensam lösning av vattenförsörjnings- eller avloppsfrågan är den från vattenvårdssynpunkt lämpligaste. Genom planering kan man exempelvis hindra avloppsutsläpp i en känslig recipient eller i ett för rekreatiönsändamål lämpligt vattenområde. Sådan planering är av stor betydelse för kommunerna. Den ger också ett viktigt underlag för naturvårdsverkets och länsstyrelsernas handläggning av vattenvårdsfrågorna.

Från anslaget har även bekostats undersökningar och utredningar som ger underlag för generella anvisningar från vattenvårdande myndigheter, t. ex. beträffande olika avloppsreningsmetoders prestanda, funktionskrav på ledningar och tunnlar, slutlig disponering av avloppsslam, metodutveckling för t. ex. vattenvårdsplanering och vattenövervakning samt inventeringar, uppföljning av kostnaderna, statistik och information. Vidare har av anslaget bekostats viss vidareutbildning av personal inom naturvårdsverket och länsstyrelserna. Totalt användes under budgetåret 1966/67 1 150 000 kr. för nu angivna och vissa andra ändamål. Flera av dessa ändamål bör i fortsättningen bekostas från anslag, som disponeras av andra myndigheter. Naturvårdsverket avser att pröva frågan om att föra över kostnaderna till andra anslag i samband med verkets framställning om anslag för budgetåret 1969/70. I avvaktan härpå bör detta anslag få användas för nämnda ändamål även för budgetåret 1968/69.

Anslagsbehovet för bidrag till vatten- och avloppsanläggningar som efter särskilt tillstånd fått påbörjas men till vilka bidrag ännu inte beviljats enligt nu tillämpade bidragsregler beräknas till ca 180 milj. kr. den 1 juli 1968. Verket föreslår att denna bidragsbalans avvecklas under en fyraårsperiod. Vissa övergångsbestämmelser torde behövas.

För budgetåret 1968/69 bör bidrag till avloppsreningsanläggningar i enlighet med det nu föreslagna systemet beviljas inom en bidragsram av 30 milj. kr. Utbetalningarna under budgetåret kommer däremot sannolikt inte att uppgå till detta belopp. När medelsbehovet för avveckling av balansen minskas, förutsätts att bidragsramen för de nya anläggningsbidragen ökas i motsvarande mån.

Anslaget bör kallas Bidrag till kommunala avloppsreningsverk m. m. och tills vidare ha karaktär av reservationsanslag. När bidragsbalansen är avvecklad, bör anslaget ändras till förslagsanslag varvid för varje budgetår en bidragsram fastställs.

Naturvårdsverket föreslår att för den samlade verksamheten på ifrågavarande område för budgetåret 1968/69 anvisas ett oförändrat anslag på 84 milj. kr. Anslaget bör enligt verkets mening disponeras på följande sätt (milj. kr.).

1. Anläggningsbidrag enligt SFS 1959: 251	50
2. Anläggningsbidrag enligt de föreslagna reglerna	30
3. Vatten- och avloppsplanering för större områden, <i>högst</i>	3
4. Undersökningar och utredningar m. m., <i>högst</i>	1
	Summa 84

Remissyttrandena

Flertalet remissinstanser ansluter sig till förslaget att statsbidrag i fortsättningen bör ges endast till avloppsreningsverk. *Stadsförbundet* framhåller att bidrag som i medeltal understiger 20 % saknar betydelse som stimulans för tillkomsten av vatten- och avloppsanläggningar. Enligt förbundet är det därför motiverat att koncentrera de statliga bidragen till anläggningar där en stimulans är nödvändig för att sådana anläggningar skall byggas som av vattenvårdande skäl är angelägna. *Kommunförbundet* påtalar vikten av en förbättrad vattenvård och att det därför är angeläget att höggradiga reningsverk byggs. Förbundet påpekar också att bidragsprocenten kommer att sjunka ytterligare dels genom kommunsammanslagningar, dels genom skatteutjämningsystemets effekt och att de nuvarande bidragen därför minskar i betydelse. Förbundet anser att den föreslagna omläggningen av bidragssystemet kan vara motiverad och vill inte motsätta sig den. *1964 års naturresursutredning* framhåller att det nu är tekniskt möjligt att bygga effektiva reningsverk och att det finns metoder för närsaltsreduktion. Utredningen tillstyrker förslaget liksom *riksrevisionsverket*, *Vattenvärnet* och *Föreningen för vattenhygien*. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser att statsbidragsbestämmelserna i princip bör ändras enligt naturvårdsverkets förslag men ifrågasätter om inte små tätorter även i fortsättningen bör få bidrag till ledningar och vattenverk avsedda att betjäna bebyggelse som tillkommit före den 1 juli 1959 med hänsyn till att invånarna där ofta har låga inkomster. Kommunerna har därför svårt att täcka kostnaderna genom att ta ut avgifter. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att med den utformning förslaget fått torde i regel de större tätorterna, där recipienterna är dåliga, gynnas mest. Enligt länsstyrelsen inger förslaget farhågor för att möjligheterna att få till stånd de vatten- och avloppsanläggningar som behövs inom länet kommer att försämras. De nuvarande bidragsbestämmelserna bör därför bibehållas. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att de föreslagna riktlinjerna för ett nytt bidragssystem är riktiga men ifrågasätter liksom *länsstyrelsen i Malmöhus län* om inte statsbidrag i undantagsfall bör utgå till vattenförsörjningsanläggningar.

Länsstyrelsen i Malmöhus län och *Föreningen för vattenhygien* anser att samma regler bör gälla för alla anläggningar som enligt lagen om vatten och avlopp förklarats för allmänna. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län*

och *Vattenvärnet* anser att samma regler bör gälla för kommunala och icke-kommunala anläggningar.

När det gäller kostnader som bör räknas in i bidragsunderlaget föreslår flera remissinstanser utvidgningar i förhållande till naturvårdsverkets förslag. *Stadsförbundet* anser att statsbidrag bör kunna komma i fråga för kostnaderna för omläggning från kombinerat avloppssystem till s. k. duplikationssystem. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att kostnaden för ledningar som går över icke bebyggda områden och som har ett vattenvårdande syfte genom att flera samhällen gemensamt löser avloppsfrågan bör få räknas in i bidragsunderlaget. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* menar att om endast utbyggnaden av avloppsreningsverk stimuleras, övriga utbyggnader som behövs kan skjutas upp så att den avsedda vattenvårdande effekten uteblir. Därför bör bl. a. sammanföringsledningar och pumpstationer få räknas in i bidragsunderlaget. *Föreningen för vattenhygien* anser att det är motiverat att orter som är attraktiva för turism och friluftsliv och som får extra höga kostnader för vattenförsörjning får statligt lån eller bidrag.

I fråga om bidragsprocenten godtar flertalet remissinstanser verkets förslag. *Föreningen för vattenhygien* anser det dock angeläget att bestämmelserna inte får den effekten att små dåliga anläggningar byggs med bidrag enligt den lägre procentsatsen för att sedan byggas ut och få bidrag enligt den högre procentsatsen. Enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* talar flera skäl för att nuvarande beräkningsgrund i princip bibehålls, dvs. att kommun själv svarar för kostnaden för slamavskiljning. För överskjutande del är bidrag på 50 % lämpligt. Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att normalbidraget enligt nuvarande bestämmelser bör bibehållas och tillstyrker i övrigt de föreslagna procentsatserna. *Kommunförbundet* ifrågasätter om inte ett bidrag på 30 % kan ha för liten stimulanseffekt på kommuner som tidigare inte har någon reningsanläggning.

Förslaget att naturvårdsverket skall ha hand om bidragsgivningen godtas av alla remissinstanser utom av *länsstyrelserna i Västmanlands och Västernorrlands län*, som anser att länsstyrelserna även i fortsättningen bör ha hand om bidragsgivningen.

I fråga om övrig användning av anslaget tillstyrker alla instanser verkets förslag. *Naturresursutredningen* framhåller att forskning och undersökningar inom vatten- och avloppsområdet i fortsättningen bör tillhöra verksamhetsområdet för den föreslagna nämnden för naturvårdsforskning.

Departementschefen

Allmänna utgångspunkter. Den materialsammanställning som naturresursutredningen gjort visar att en omfattande naturförstörelse äger rum i vårt land. Naturen — och här inbegrips vattnet och luften — förorenas och skadas genom negativa verkningar av olika tekniska processer. Den-

na naturförstörelse har pågått under hela den tid människan använt sig av tekniken för att förbättra sin materiella tillvaro. Naturförstörelsen är alltså inte någon ny företeelse. I många fall är emellertid upptäckten av förorening och förstörelse ny. Dessa företeelser kan nämligen fortgå under lång tid innan följderna visar sig. Den under senare år intensifierade forskningen har också lett till att vår kunskap om naturförstörelsen ökat avsevärt. Nya, farliga substanser upptäcks ständigt. För ett halvsekel sedan kände man till ett femtiotal främmande kemiska substanser i våra vattenområden. I dag rör det sig om tiotusentals. De flesta kan inte analytiskt bestämmas och deras biologiska effekter är okända. Vi har alltså anledning förmoda att forskningen också framöver kommer att påvisa nya former av förorening och förstörelse.

Mycket talar emellertid för att naturförstörelsen i dag är större än tidigare. Dels har användningen av tekniska och kemiska hjälpmedel av olika slag ökat, dels har befolkningskoncentrationen tilltagit, vilket medfört att anhopningen av förorenande ämnen till begränsade områden vuxit. Vår inställning till de problem som hänger samman med naturförstörelsen har emellertid också ändrats. Tidigare gällde det att i första hand förbättra människornas materiella tillvaro. Det gällde att motverka arbetslöshet och nöd. Bättre bostäder och sundare arbetsmiljö måste skapas. Det var nödvändigt att öka sysselsättningen, även om detta innebar att naturvärden offrades. För flertalet människor har de materiella betingelserna nu förbättrats. Förhållandena på arbetsmarknaden har blivit säkrare. Tryggheten har ökat genom den omfattande reformverksamheten. Begreppet levnadsstandard har i takt med de förbättrade förhållandena kommit att få en ny, vidare innebörd. Med den ökade fritiden följer ett stort behov av områden för rekreation. Tillgången på en oförstörd natur — i vid bemärkelse — blir då en viktig del av standarden. Det räcker inte längre att mäta standard i traditionella ekonomiska termer. Också andra värden måste räknas in. På samma sätt som samhället genom olika åtgärder skapat en hög materiell standard åt flertalet människor fordras nu samhällsinsatser för att höja standarden också i denna vidare mening.

Målet för samhällets naturvårdspolitik bör därför vara att både motverka fortsatt naturförstörelse och återställa redan förstörd natur. De främsta medlen för att nå detta mål är en effektiv naturvårdsadministration, en modern lagstiftning, olika stimulerande åtgärder och en väl byggd forskning.

Den 1 juli 1967 inrättades statens naturvårdsverk. Härigenom samordnades och effektiviserades de administrativa resurserna på naturvårdsområdet i vid bemärkelse. Kontrollen av biocider omhänderhas emellertid av giftnämnden.

Större delen av naturvårdsområdet regleras genom lagstiftning. I vattenlagen finns bestämmelser om de förutsättningar, under vilka avloppsvatten får släppas ut. År 1965 trädde en ny naturvårdslag i kraft. Enligt denna

kan områden avsättas som naturreservat för rekreatiönsändamål eller för att tillgodose vetenskapliga och kulturella ändamål. Lagen innehåller också bestämmelser om förbud mot nedskräpning i naturen. På luftvårdsområdet finns ännu inte någon särskild lagstiftning. Arbetet med en sådan pågår emellertid på grundval av det förslag som immissionssakkunniga avlämnat (SOU 1966: 65). Användningen av biocider regleras i bekämpningsmedelsförordningen.

Vid sidan av lagstiftningen förekommer olika slag av stimulerande åtgärder. Staten lämnar sålunda bidrag till en rad naturvårdande ändamål. Kommunerna får bidrag för att bygga avloppsreningsverk och för att förvärva mark till naturvårds- och friluftsåndamål samt för att uppföra friluftsanläggningar. Vidare utgår bidrag till upplysningskampanjer med syfte att öka allmänhetens förståelse för naturvårderna.

Forskningen är ett utomordentligt viktigt medel i naturvårdsarbetet. Dess uppgift är att dels upptäcka och kartlägga de faktorer som åstadkommer naturförstörelse, dels ge anvisningar om hur denna förstörelse skall hindras. Forskningsresultaten utgör ofta grunden för det praktiska naturvårdsarbetet. Av stor betydelse är dessutom olika former av utbildning i naturvårdsfrågor.

Jag vill i detta sammanhang understryka angelägenheten av att ett ökat internationellt samarbete kommer till stånd inom naturvårdsområdet.

Naturresursutredningen har ställt samman ett värdefullt material om de aktuella problemen och forskningsbehoven inom naturvården. Materialet bör som remissinstanserna genomgående understryker bli av stor betydelse såväl för planeringen av den fortsatta forskningen som för det praktiska naturvårdsarbetet.

Naturvårdsforskningen. Den forskning och undersökningsverksamhet, som utredningen lägger fram förslag om, kallas av utredningen för miljövårdsforskning. Forskningen avses emellertid omfatta endast delar av den yttre miljön. Som beteckning för vård av denna miljö används ordet naturvård. Den föreslagna forskningen bör därför enligt min mening kallas naturvårdsforskning. Härunder bör rymmas såväl vatten-, luft- och övrig naturvårdsforskning som biocidforskning.

I det föregående har lämnats en redogörelse för utredningens förslag till avgränsning av forskningsområdet. Remissinstanserna godtar i regel detta förslag. En del instanser framhåller dock att utredningen lagt för stor vikt vid de biologiska problemen och skjutit de tekniska, kemiska och geovetenskapliga frågorna åt sidan. Vidare påpekas att även naturtillgångarnas ekonomiska utnyttjande bör tillhöra forskningsområdet. Fleura instanser kritiserar utredningen för att den inte tagit upp bullerproblemet.

För min del ansluter jag mig i huvudsak till utredningens förslag. Ut-

vecklingen går dock så snabbt på naturvårdsområdet att nya problem ständigt aktualiseras. Forskningsområdet bör därför inte låsas inom definitiva gränser. Det organ som får till uppgift att leda arbetet bör ha möjlighet att anpassa forskningsområdet till utvecklingens krav. Jag delar dock utredningens uppfattning att det ekonomiska utnyttjandet av naturtillgångarna i princip inte bör höra till forskningsområdet.

Jag vill liksom utredningen och remissinstanserna starkt betona att forskningen och undersökningsverksamheten i första hand bör inriktas på sådana problem, som är av betydelse för det praktiska naturvårdsarbetet. Även grundforskning bör dock kunna stödjas i begränsad omfattning.

Utredningen föreslår att forskningsinsatserna på naturvårdsområdet så långt som möjligt bör samordnas och ett särskilt organ inrättas för ledningen av forskningsarbetet. Utredningen diskuterar tre olika alternativ för organisationen av detta organ, nämligen a) en nämnd under forskningsrådets samarbetsdelegation eller under ett forskningsråd, b) ett fristående forskningsorgan och c) att forskningsfrågorna förs till naturvårdsverket. Utredningen förordar alternativet med ett fristående forskningsorgan men anser att vissa skäl även talar för alternativet att forskningsfrågorna förs till naturvårdsverket. Bl. a. överensstämmer naturvårdsverkets verksamhetsområde till väsentlig del med det aktuella forskningsområdet. Vidare har verket stort behov av forskning och undersökningar. Forskningsorganet bör till betydande del bestå av forskare. Eftersom det torde vara svårt att få en verksamhetsstyrelse sammansatt på ett sådant sätt, att det senare önskemålet tillgodoses, förordar utredningen alternativet med ett fristående forskningsorgan.

Remissinstanserna är eniga med utredningen om att forskningen behöver samordnas och att det behövs ett forskningsorgan. Däremot är meningarna delade i frågan om organets ställning. Utredningens alternativ godtas av flertalet instanser. Åtskilliga förordar dock att forskningsfrågorna i stället anförtros naturvårdsverket. Detta föreslås bl. a. av statskontoret, naturvårdsverket, universitetskanslersämbetet, statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens tekniska forskningsråd. Naturvårdsverket framhåller bl. a., att det av utredningen föreslagna forskningsområdet till största delen svarar mot verkets arbetsfält och att verket kommer att vara huvudavsnämmare av forskningsresultaten. Verket anser därför att det bör få ansvaret för forskningsfrågorna. Inom verket bör ett vetenskapligt råd inrättas. Verkets styrelse bör kunna överlämna avgörandet i flertalet forskningsfrågor till detta råd.

Som grund för åtgärder på naturvårdsområdet behövs ofta forskningsrön. Kontakten mellan forskningen och det praktiska naturvårdsarbetet kan enligt min mening främjas bäst om forskningsfrågorna och de praktiska frågorna handläggs inom samma organ. Därigenom kan också forskningsrönen snabbare omsättas i praktiska åtgärder. Vidare är det enligt

min mening angeläget att ansvaret för naturvårdsområdet inte splittras upp på olika myndigheter. Att nu inrätta ett nytt organ på naturvårdsområdet skulle inte stå i överensstämmelse med strävandena under senare år att samordna insatserna på olika delar av naturvårdsområdet, vilka strävanden främst markeras av sammanslagningen den 1 juli 1967 av en rad myndigheter, som då gick upp i naturvårdsverket. Jag förordar alltså att ledningen av forskningen och undersökningsverksamheten fr. o. m. den 1 juli 1968 anförtros naturvårdsverket. Vissa remissinstanser har i likhet med utredningen avvisat förslaget om att forskningsfrågorna förs till verket med motiveringen att verket inte har tillräcklig sakkunskap att besluta i dessa frågor. Jag är medveten om svårigheten att få en verksstyrelse, som är lämpligt sammansatt för att handlägga både forskningsfrågor och administrativa frågor. En särskild forskningsnämnd bör därför inrättas inom verket. Nämnden bör ha såväl rådgivande som beslutande funktioner. Nämnden bör bli beslutande i frågor som avser fördelning av forskningsmedel. På verkets styrelse bör ankomma att efter förslag av nämnden begära anslag hos Kungl. Maj:t för forskningsverksamheten. Verkschefen bör vara självskriven ordförande i forskningsnämnden, vars ledamöter i övrigt bör utses av Kungl. Maj:t. Antalet ledamöter i nämnden bör vara högst tio. Eftersom social- och veterinärstyrelserna samt giftnämnden kommer att representera betydande avnämningens är det naturligt att företrädare för dessa myndigheter ingår som ledamöter i forskningsnämnden. I övrigt bör nämndens ledamöter vara forskare, vilka bör förordnas för högst tre år. Då det är önskvärt att nämnden successivt förnyas bör i princip en tredjedel av forskarna bytas ut varje år. Nämnden bör ha möjlighet att tillkalla särskilda experter. Kungl. Maj:t äger besluta om nämndens sammansättning.

Eftersom forskningen och undersökningsverksamheten bör starkt inriktas på att ge underlag för praktiska åtgärder behövs det resurser för beredning och planering av verksamheten samt uppföljning av resultaten. Naturvårdsverket bör för dessa uppgifter få ett forskningssekretariat under ledning av en kvalificerad forskare. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta hur sekretariatet skall organiseras.

Utredningens förslag att viltforskningsrådet bör upphöra och dess uppgifter föras över till det föreslagna forskningsorganet tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Viltforskningsrådet framhåller att till forskningsorganet bör knytas en särskild expertgrupp, som företräder de speciella jakt- och viltsynpunkterna. Jag finner det lämpligt att viltforskningsrådets uppgifter förs över till det organ, som får ansvaret för naturvårdsforskningen. Rådet bör alltså upphöra vid utgången av juni 1968. Viltforskningen kommer därefter att tillhöra den föreslagna forskningsnämndens uppgifter. Liksom hittills bör det ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om de medel som bör utgå från jaktvårdsfonden för viltforskning.

I fråga om förslaget om en särskild expertgrupp för jakt- och villfrågorna vill jag erinra om vad jag nyss anfört om möjligheterna att till forskningsnämnden knyta särskilda experter.

Vad utredningen anfört i fråga om kontrakt med forskare, inrättande av planerings- och forskargrupper samt ett stipendiesystem mottas positivt av remissinstanserna. Jag finner förslagen värdefulla. Det bör ankomma på forskningsnämnden att besluta i dessa frågor.

Utredningen har vidare föreslagit att en särskild beredning inrättas som ett rådgivande och informerande organ åt regeringen i miljövårdsfrågor. Till beredningens verksamhetsområde hänförs utöver naturvårdsfrågorna även frågor på den fysiska samhällsplaneringens område. Såväl forskningsfrågorna som de praktiskt inriktade frågorna bör ingå i beredningens uppgifter.

Flertalet remissinstanser tillstyrker att den föreslagna beredningen inrättas. Jag vill framhålla att det är angeläget att insatserna på naturvårdsområdet och inom vissa delar av den fysiska samhällsplaneringen samordnas. Denna samordning bör underlättas om en beredning av den karaktär utredningen föreslagit inrättas. Beredningen bör också kunna ge regeringen råd och upplysningar i frågor på dessa områden. Beredningens uppgifter i förhållande till forskningsberedningens bör emellertid närmare klarläggas. Frågan om att inrätta beredningen är av sådan beskaffenhet att Kungl. Maj:t kan besluta i den utan riksdagens medverkan. Jag ämnar senare för Kungl. Maj:t anmäla frågan.

I samband med naturvårdsverkets inrättande den 1 juli 1967 knöts ett undersökningslaboratorium provisoriskt till verket i avvaktan på ställningstagande till naturresursutredningens förslag. Utredningen föreslår att laboratoriet behålls inom verket och byggs ut med resurser även på luftvårdsområdet. Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Jag är också av den uppfattningen att laboratoriet bör tillhöra verket även i fortsättningen. Frågan om att tillföra laboratoriet resurser även på luftvårdsområdet bör prövas först sedan naturvårdsverket lämnat förslag i ämnet.

Utredningens förslag att utreda förutsättningarna för en lokalmässig samordning av naturvårdsverkets undersökningslaboratorium, fiskeristyrelsens sötvattenslaboratorium och laboratoriet vid Institutet för vatten- och luftvårdsforskning avstyrks av de båda myndigheterna resp. styrelsen för institutet. Lokalfrågan för de båda statliga laboratorierna kräver enligt min mening ytterligare överväganden, varför jag inte är beredd att pröva frågan i detta sammanhang.

Förslaget att utreda möjligheterna att upprätta statistik över förbrukningen av biocider mottas positivt av remissinstanserna. Jag anser det angeläget att en sådan utredning kommer till stånd. Det är värdefullt om en sådan statistik kan omfatta användningen inom industrin m. fl. områden

även av andra ämnen än biocider som kan medföra skadliga biverkningar. Jag har för avsikt att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt naturvårdsverket och giftnämnden att utreda och lägga fram förslag i denna fråga.

Jag delar utredningens och remissinstansernas principiella uppfattning att resurserna för naturvårdsforskningen behöver ökas. För nästa budgetår bör 7 milj. kr. anvisas till naturvårdsforskning under ett reservationsanslag under nionde huvudtiteln. Detta anslag ersätter det för innevarande budgetår uppförda anslaget av 5 milj. kr. till naturresursforskning. Vid utgången av innevarande budgetår befintlig reservation på detta anslag bör föras över till det nya anslaget.

Förvaltningskostnaderna för forskningsnämnden och forskningssekretariatet bör betalas med medel från anslaget till naturvårdsforskning. Kungl. Maj:t äger besluta i denna fråga.

Statsbidrag till avloppsreningsverk m. m. Föreningen av våra vatten är fortfarande mycket besvärande. Energiska åtgärder bör därför vidtas för att förbättra tillståndet. Goda tekniska möjligheter föreligger numera att skilja av olika föroreningar — bl. a. närsalter — i avloppsvatten. En bättre avloppsvattenrening kan från statens sida främjas genom bl. a. skärpt lagstiftning, bidrag till byggande av reningsverk samt anslag till forskning och tekniskt utvecklingsarbete. Naturvårdsverket har nyligen föreslagit att lagstiftningen på vattenvårdsområdet skärps. Förslaget remissbehandlas f. n. I det föregående har förslag lagts fram om ökade insatser på forskningsområdet. I det följande kommer jag att redovisa mina ställningstaganden till naturvårdsverkets förslag angående omläggning av statsbidragsgivningen till vatten- och avloppsanläggningar. Syftet med omläggningen är att stimulera kommuner att bygga avloppsreningsverk med långtgående rening.

De nuvarande bestämmelserna för bidrag till vatten- och avloppsanläggningar syftar inte i första hand till att stimulera till åtgärder för att motverka vattenföroreningar. Av det nuvarande anslaget till bidrag till vatten- och avloppsanläggningar används endast ca 20 % till bidrag till avloppsreningsverk, medan ca 30 % disponeras till vattenförsörjningsanläggningar och ca 50 % till bidrag till ledningar för båda dessa ändamål.

Som jag tidigare nämnt måste energiska åtgärder vidtas för att minska vattenföroreningen. Enligt min mening är det i detta läge motiverat att det statliga stödet läggs om och helt inriktas på att stimulera byggandet av avloppsreningsverk med långt gående rening. I likhet med flertalet remissinstanser — bl. a. stadsförbundet och kommunförbundet — tillstyrker jag därför i princip naturvårdsverkets förslag till ändrade bidragsbestämmelser.

De nuvarande bestämmelserna innebär bl. a., att vid beräkningen av bi-

dragsprocenten hänsyn skall tas till förhållandet mellan skatteunderlaget i den kommun där reningsverket skall byggas och till medelskatteunderlaget i riket. Det statliga skattentjämningsbidraget har fört med sig att skillnaden i fråga om skatteunderlag minskat mellan olika kommuner. Detta medför att bidragsprocenten successivt sjunker och att bidraget därmed minskar i betydelse som stimulans för byggande av vatten- och avloppsanläggningar.

Fr. o. m. den 1 juli 1967 har länsstyrelserna avgjort ärenden om statsbidrag till dessa anläggningar. Naturvårdsverket har föreslagit att det bör ankomma på verket att bevilja bidrag enligt de föreslagna nya bidragsbestämmelserna. Verkets förslag bör godtas eftersom endast en central myndighet har möjlighet att angelägenhetsgradera behovet av reningsverk på olika platser i landet. Enligt min mening bör som allmän förutsättning för att bidrag skall kunna utgå gälla, att anläggningen befinns tillfredsställande från sanitär synpunkt och från vattenvårdssynpunkt med hänsyn till rådande och väntade förhållanden. I enlighet med naturvårdsverkets förslag förordar jag att kommun bör vara berättigad att få bidrag. Bidrag bör också kunna utgå för anläggning som inte har kommun till huvudman under förutsättning att anläggningen förklarats som allmän enligt lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

Enligt gällande bestämmelser utgår i princip bidrag endast för anläggning för bebyggelseområde, vilket i huvudsak tagits i bruk före den 1 juli 1959. Enligt min mening finns inte skäl att göra stödet till reningsanläggningar beroende av tidpunkten för tillkomsten av bebyggelsen. Som villkor för att bidrag skall kunna utgå bör gälla att anläggningen avses betjäna minst tio bostadsfastigheter.

Den nu gällande regeln att bidrag ej utgår för anläggning som påbörjats utan särskilt tillstånd bör gälla även i fortsättningen. För att underlätta övergången till det nya bidragssystemet bör möjlighet dock finnas till undantag om särskilda skäl föreligger. Undantagsregeln torde väsentligen bli av betydelse vid prövning av framställning om bidrag till anläggning som påbörjats under första halvåret 1968.

I fråga om bidragsunderlaget har naturvårdsverket föreslagit att kostnader för ledningar bör uteslutas med undantag av kostnaden för ledning från avloppsreningsverk till recipient. Vidare bör ledning till avloppsreningsverk få räknas in i bidragsunderlaget i de fall, där det är lämpligare från vattenvårdssynpunkt att avloppsvattnet släpps ut i en mer avlägsen recipient än den närmaste. Flera remissinstanser har föreslagit att ytterligare kostnader bör få räknas in i bidragsunderlaget. Jag anser att verkets förslag i fråga om bidragsunderlaget bör godtas och förordar alltså att, förutom kostnaden för avloppsreningsverket, kostnaden för ledning från reningsverket till utsläppspunkten i recipienten bör få räknas in i bidragsunderlaget. Vidare bör tilloppsledning till reningsverket få räknas in i den mån detta

av vattenvårdsskäl byggs på längre avstånd från samhället än som annars är nödvändigt. Härigenom får kommunerna ett särskilt stöd i de fall anläggning blir särskilt kostsam på grund av att reningsverket eller utsläppspunkten för avloppsvattnet lokaliseras till den plats som är lämpligast från vattenvårdssynpunkt. Jag kan inte godta de förslag som förts fram av vissa remissinslanser om att ytterligare kostnader bör få räknas in i bidragsunderlaget.

Enligt verkets förslag bör statsbidrag till kommuner som inte har reningsverk utgå med 30 % av kostnaden för anläggningen medan procent-satsen bör vara 50 vid ersättning, utbyggnad eller förbättring av befintlig anläggning. Begränsningen till 30 % motiveras med att kommun bör helt svara för den rening som enligt vattenlagens bestämmelser är ett minimikrav, dvs. slamavskiljning. Då större anläggningar lättare kan finansieras genom avgifter bör, om inte särskilda skäl föreligger, bidrag till anläggning begränsas till högst 5 milj. kr. för varje samlat bebyggelseområde.

Som jag tidigare berört har skatteutjämningsreformen haft till följd att det nuvarande statsbidraget minskat i betydelse som stimulans för byggande av vatten- och avloppsanläggningar. Jag finner det därför riktigt att, såsom naturvårdsverket föreslagit, slopa sambandet mellan skatteunderlaget i kommunen och statsbidragets storlek. Det är enligt min mening nödvändigt att reningsverk i första hand byggs där det är mest angeläget från vattenvårdssynpunkt. Jag kan därför inte godta naturvårdsverkets förslag att göra skillnad mellan kommun som har reningsverk och kommun som inte har sådant. Storleken av statsbidraget bör bli beroende av anläggningens reningsgrad. Syftet med bidraget bör nämligen vara att stimulera kommunerna att bygga reningsverk med mycket långt gående rening. Ju högre reningsgrad det planerade reningsverket avses få, desto högre bör bidraget därför bli. Jag förordar att bidragsprocenten sätts till lägst 30 och högst 50 av de anläggningskostnader som ingår i bidragsunderlaget. I likhet med naturvårdsverket finner jag dock att bidrag inte bör utgå för anläggning som byggs för enbart slamavskiljning. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, naturvårdsverket att besluta om vilken bidragsprocent som skall tillämpas inom angivna intervall. Bidraget bör inte, om särskilda skäl inte föreligger, få överstiga 5 milj. kr. för varje anläggning.

De förordade nya bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1968. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser som behövs.

I likhet med vad som nu gäller bör enligt naturvårdsverkets förslag bidrag få utgå till kostnaderna för planering av vattenförsörjning och avlopp för större regioner. Jag anser att bidrag till sådan planering kan stimulera kommunerna att i större utsträckning än som annars skulle vara fallet lösa sina vatten- och avloppsproblem gemensamt. Jag biträder därför detta förslag.

Förslaget att bidrag skall få utgå till kostnaden för utredningar om och restaurering av förorenade vattenområden finner jag välbetänkt. Enligt min

mening räcker det inte med att hejda den pågående förstöringen av våra vattenområden. Det är också mycket angeläget att sanera förorenade områden. Jag förordar därför att bidrag får utgå till kostnaden för utredningar om och restaurering av svårt förorenade vattenområden. Jag räknar med att även berörda kommuner skall ge bidrag till sådana åtgärder. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, naturvårdsverket att besluta om bidrag till de ändamål jag här har nämnt.

Naturvårdsverket har vidare föreslagit, att kostnaderna för vissa undersökningar och utredningar på vatten- och avloppsområdet — t. ex. om olika reningsmetoders prestanda, funktionskrav på ledningar m. m. — får bestri-
das från förevarande anslag. Verket framhåller att det ämnar försöka få dessa kostnader överflyttade till andra anslag. Jag har ingen erinran mot att dessa kostnader övergångsvis får betalas med medel från förevarande anslag.

I detta sammanhang vill jag understryka att det är av stort värde om typritningar för avloppsreningsverk kan utarbetas genom naturvårdsverkets försorg och ställas till kommunernas förfogande. Härigenom kan såväl kostnads- som tidsbesparingar nås. Jag förordar därför att kostnader för att utarbeta sådana typritningar får betalas med medel från anslaget.

Naturvårdsverket har föreslagit att av anslaget för nästa budgetår på 84 milj. kr., 50 milj. kr. bör användas för att bevilja bidrag enligt nu gällande författning till sådana anläggningar, som fått börja byggas efter särskilt tillstånd och enligt hittills tillämpad praxis beräknas få statsbidrag när de färdigställts. Totalt uppskattas anspråken fram till den 1 juli 1968 på bidrag till sådana anläggningar till ca 180 milj. kr. Enligt naturvårdsverkets förslag bör dessa bidrag betalas ut under de närmaste fyra budgetåren. Jag anser att de som före den 1 juli 1968 fått tillstånd att påbörja anläggning och gjort detta bör få bidrag enligt nuvarande bestämmelser. Visserligen har i sådana tillstånd särskilt angetts att tillståndet inte innebär utfästelse om bidrag. I flertalet fall torde sökandena dock ha räknat med att få bidrag till anläggningen enligt de vid den aktuella tidpunkten gällande bestämmelserna.

Enligt naturvårdsverkets förslag bör för nästa budgetår 30 milj. kr. få användas för bidrag till avloppsreningsverk enligt de föreslagna nya bestämmelserna. För bidrag till kostnaderna för planering av vattenförsörjning och avlopp för större regioner, för utredningar om och restaurering av förorenade vattenområden samt för vissa utredningar och undersökningar beräknar verket sammanlagt 4 milj. kr. Enligt min mening bör bidrag enligt de föreslagna nya bestämmelserna — dvs. till nya avloppsreningsverk — få beviljas inom en ram av 40 milj. kr. för nästa budgetår. Härigenom möjliggörs en bidragsgivning som är 10 milj. kr. högre än vad som föreslagits av naturvårdsverket. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av naturvårdsverket fördela anslagsmedlen på äldre och nya anlägg-

ningar med hänsyn till medelsförbrukningen. Det bör även ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om hur stor del av anslaget som får användas för att bekosta de övriga ändamål, till vilka jag föreslagit att bidrag bör kunna utgå. För nästa budgetår bör 84 milj. kr. anvisas till bidrag till avloppsreningsverk m. m. under ett reservationsanslag under nionde huvudtiteln. Detta anslag ersätter det för innevarande budgetår uppförda anslaget till bidrag till vatten- och avloppsanläggningar. Vid utgången av innevarande budgetår befintlig reservation på detta anslag bör föras över till det nya anslaget.

Hemställan

Under återopande av vad jag anfört i det föregående hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer jag förordad beträffande naturvårdsforskningens organisation,
2. godkänna de av mig förordade grunderna för statsbidrag till avloppsreningsverk m. m.,
3. medge att under budgetåret 1968/69 statsbidrag enligt de förordade grunderna beviljas till avloppsreningsverk in till ett belopp av 40 000 000 kr.,
4. till *Naturvårdsforskning* för budgetåret 1968/69 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kr.,
5. till *Bidrag till avloppsreningsverk m. m.* för budgetåret 1968/69 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 84 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Brita Gyllensten